

Poštnina plačana v gotovini.

ŽIVLJENJE IN SVET.

CARCASSONNE: Zgodovinska igra s srednjeveško kraljico Margareto. — K članku na str. 163.

Tedenska revija

Štev. 5.

Ljubljana, dne 3. avgusta 1928

Leto II.

Knjiga 4.

Guy Robert — J. Baukart

Ukradeni smaragd

Povest

(Konec)

Tri dni po tem dogodku so se gostje razšli in Scatherton se je vrnil v mesto. Ves čas so bile njegove misli vse drugo ko prijetne in tudi njegov položaj v isti hiši z Alice Magor ni bil zavidanja vreden.

Dasi ga je bila odbila, vendar ni nikakor priznal, da je premagan, saj ni bil človek, ki bi se pustil premagati, četudi mu je vse nasprotovalo. Poraz mu je značil toliko ko smrt, ako je enkrat sklenil, da izvrši neko delo.

Marsikateri vodnik in nosač v Osrednji Afriki bi bil znal pripovedovati neverjetne povesti o njegovem neukrotljivem pogumu in njegovi odločnosti, s katero je zavladal skoro nepremagljive ovire, in še več ubitih bi moglo njih izpovedi potrditi.

Z ljubeznijo takega moža se ni bilo igrati. Čim je buknil ta plamen, ga ni mogel nihče ugasniti, ne da bi ugodil njegovim željam. Njegovo hrepenenje po izvoljeni mladenki je naraslo do blaznosti. Težko bi prenašal življenje brez nje in nemogoče bi bilo zanj živeti in jo videti kot ženo nekoga drugega. Sredi vseh teh blaznih čustev pa mu je misel ostala točna in jasna.

Celo v trenutku zavrnitve, ko je njegova strast pretrgala vse sponse, je z nadčloveškim naporom prekinil razgovor. Na jeziku mu je že bila beseda, ki je značila skoro grožnjo, da bo mladenka nekoga dne njegova — hote ali ne-hote. Tudi takrat, ko mu je divjala kri, je uvidel nesmisel takih besed.

Po tem dogodku jo je skrbno opazoval in spoznal je, da je njo in Donalda Tewarda vezalo nekaj drugega in ne samo simpatija. Proklinjal je samega sebe, da tega v svoji slepoti ni bil videl že poprej.

Zdaj pa, ko je poznal oviro na svoji poti, mu sploh ni prišlo na um, da bi se umaknil. Njegova edina misel je bila, kako jo ukloni. Če bi Teward bil njegov najboljši prijatelj, bi tudi ne postopal drugače. Nekaj izredno silnega, hkratu pa tudi odvratnega je v ljubavi, ki se ne zmenj za želje tistega, katerega obožuje. Resnična velika ljubezen bi velela možu, naj se umakne in naj pu-

sti dekle, da si poišče srečo tam, kjer jo sluti.

Toda Scatherton ni bil mož, ki bi bil dovzeten za tako misel. Po naravi, dasi silen in nepopustljiv, je bil do skrajnosti sebičen, in da ugodí svojim željam, v tem je videl vedno smisel življenja. Da se ni razvil v razuzdanca, temu je bil edini vzrok ta, da ga njegove želje niso bile zavedle v to smer.

Nekoč si je v Osrednji Afriki vbil v glavo, da mora doseči neko točko daleč v notranjščini, kjer naj bi po mnenju nekih bilo stalo staroveško mesto Efir. Noben belokožec še ni bil došel tja in Scatherton se je odločil, da poišče ta kraj, naj stane karkoli.

Odpravil se je na pot z dvema vodnikoma in desetimi nosači, ki so bili vsj domačini; po petih dneh hoda sta mu vodnika lavila, da imajo še samo za tri dni vode. Zadnji vodnjak je bil dva dni hoda za njimi.

Odpuštil je tedaj pet nosačev ter jim dal nekaj vode na pot; ugovarjali so, da ne morejo z njo izhajati do vodnjaka, toda s samokresom jih je prisilil, da so se vrnili. Scatherton je nadaljeval svojo pot in dosegel cilj. Na povratku so kakih šest milj pred prvim vodnjakom našli skupino belih človeških kosti, ki jih poprej ni bilo tam.

Tak je bil mož, ki je prisegel samemu sebi, da se poroči z Alice Magor. Nikoli v svojem življenju še ni bil stremel za nečim podobnim.

Tistega popoldne, ko se je bil vrnil v London, je sedel sam v delavnici. Mračilo se je že; zatvornice so bile spuščene in samo dve sveči, stoječi na pisalni mizi, sta razsvetljevali sobo. Pravkar je Scatherton vstal izza mize; obrnivši se, se je ozrl po smaragdu na steni. S spretno uporabo luči je dosegel, da je smaragd ostal v senci in ga je bilo težko opaziti, dokler ni vžgal električnih žarnic na obeh straneh okvira.

Pogledal je na uro, pozvonil, nakar se je takoj pojavil sluga.

»Ako pride mister Teward, povedite ga sem.«

Donald Teward je bil slišal o njegovem slovitem smaragdu in trdeč, da se sam bavi z zbiranjem draguljev, je poprosil Scathertona, naj mu ga pokaže. In ker je pristavil, da se namerava še nekaj dni muditi v Londonu, ga je Scatherton povabil, naj ga poseti čimprej.

Težko bi bilo opisati čustva, ki so navdajala Scathertona, ko je pod svojo streho pričakoval moža, ki ga je smatral za sovražnika. Odkar je bil odkril, da stoji Teward med njim in Alice Magor, je vse svoje misli osredotočil na to, da najde način, kako bi ga mogel odstraniti. In načrt je bil skoraj gotov.

Poznal je nekega Perzijca, zloglasnega lopova, ki ga je Scatherton imel tako popolnoma v oblasti, da je mogel od njega karkoli zahtevati. Teward se je nameraval v kratkem vrniti v Perzijo in takrat bi se dala zadeva v lahko to urediti. Umor člana poslaništva bi sicer gotovo povzročil velik hrup, toda nikdo bi ne sumnil na Scathertona.

Dveri so se odprle in sluga je prijavil Tewarda.

»Halo! Pozdravljeni! Upam, da vam poset na Škotskem ni naškodil.«

»Nikakor ne.« se je smejal Teward. »Toda ne veseli me preveč, da me je ta nesrečni urad za vnanje zadeve zavlekel nazaj v mesto.«

»Aha, vlečejo vas, kaj ne? Ali želite cigare?«

»Hvala!« je odvrnil Teward ter si izbral cigaro iz ponujene skrinjice.

»Malo več svetlobe bi ne škodilo. Vžigalice najdete na mizi. Sedite in bodite čisto domači!« je dejal Scatherton, ko je užgal vse žarnice razen onih dveh ob smaragdu.

Teward je sedel v naslanjač sredi sobe, njemu nasproti med njim in pisalno mizo pa Scatherton, ki je premišljeval, kako silno mrzi tega moža. Vedel je, da Alice še ni njegova, četudi spravi tekmeča s potji. Toda na to misliti je bilo pozneje še časa dovolj.

»Tako mimogrede se spominjam,« je povzel Teward, »da smo se te dni nekje menili o praznovanju Perzijcev — ali ste že kdaj kaj slišali o khorbajanskem smaragdu?«

Scatherton je silno osupnil, vendar je obvladal svoje začudenje in odgovoril:

»Da, poznam ga prav dobro. Čuvajo ga v starem templju v mestu B - - že več kot dva tisoč let in prebivalci tiste pokrajine so prepričani, da se gotovo izvrši staro prorokovanje: če preneso

dragulj za več ko leto dni kam drugam, bi točno leto dni pozneje nastal konec sveta. Trdeč tudi, da umre strašne smrti vsakdo, ki se že samo dotakne dragulja.«

»Taka je povest, toda mislim, da ne veste, da je ta dragulj pred sedmimi meseci izginil.«

»Sveta nebesa, tega nisem vedel!« je vzkliknil Scatherton presenečen ter je istočasno pozorno opazoval svojega gosta. »Kaj pa so storili duhovniki zaradi tega?«

»Za zdaj še prikrivajo ljudstvu tatvino ter upajo, da najdejo dragulj, preden mine leto dni. Jaz pa sem tega mnenja: ako ga ne dobe v roke, preden ne poteče enajst mesecev, potem bodo objavili tatvino in vse pleme bo poblaznelo. Sam vrag vedi, kaj vse bodo počenjali ti fantalini. Razposlali so po vsem svetu svoje ljudi, da iščejo dragulj; zakaj mnenja so, da ga ni več v Perziji, in v tem se jaz strinjam z njimi, Angleško poslaništvo se je tudi lotilo te zadeve — seveda tajno — ter išče ključ uganke. Nočemo povzročiti nobenega hrupa — saj me razumete, kaj ne?«

»To je res neverjetna zadeva. Jaz sam sem se vedno zelo zanimal za ta kamen, ker se mi je zdelo, da se plete krog njega več resničnega praznovanja ko krog katerekoli stvari, ki sem na njo naletel, in to pomeni mnogo.«

»Da — in sedaj je izginil,« je odvrnil Teward. »No, kje pa je vaš smaragd, ki ste mi ga obljubili pokazati?«

»Tukaj je,« je dejal Scatherton, vstajaje in vžigaje žarnice. »Ali ni to krasota, kaj?«

Teward je vstal ter ni odgovoril nič, ko si je ogledoval dragulj natančneje. Potem se je obrnil in zrl Scathertonu v obraz.

»To je khorbajanski smaragd! Spoznal bi ga kjerkoli kljub temu, da je okvir drugačen.« Govoril je mirno, toda oči so pričale, da je razburjen. »Vi ste torej tisti lopov, ki ga je ukradel?«

»Kaj!« je planil Scatherton. »Pazite se, prokleti! Ven z vami!«

»Ne, satan! Ukradli ste ta idol vedoč, da tvori življensko središče vsega plemena, da bo izguba tega dragulja izzvala v njem cel kaos ter povzročila smrt stotin ljudi.«

»Ven z vami, vam pravim!« je odvrnil Scatherton ves divji in prvič v svojem življenju od besnosti ves iz sebe. »Stopili ste med mene in dekle, ki ga

ljubim in zdaj še to! Četudi bi zaradi tega smaragda izgubili življenje milijoni ničvrednih Perzijcev, vas to čisto nič ne briga.»

Oba moža sta stala drug proti drugemu skrčenih pesti ter si zrla divje v oči. Teward je stal med Scathertonom in smaragdom. Scatherton je nalikoval živali, ki se pripravlja, da skoči na svojega sovražnika. Bil je to trenutek, ko odpade vsa navlaka civilizacije, ko si stoje možje nasproti liki gladne zveri in ko njih strasti ne poznajo mej.

»Ne drznite se, izustiti pred menoj njeno ime, satan! Kar ji vi ponujate, ni ljubezen, ampak žalitev. Da, pojdem odtod, toda ta kamen pojde z menoj!« To rekši, je stopil proti smaragdu in dvignil roko.

»Stojte, blaznež!« je kriknil Scatherton. »Ako se ga dotaknete, umrete takoj!«

»Pah! Ali mislite, da se zmenim za vašo bajko?«

Dotaknil se je dragulja. Scatherton je planil naprej, ko so njegovi prsti prijeli za smaragd, ter ga je zgrabil za ramo.

»Spustite ga — prokleta!« je kriknil ter ga sunil nazaj.

Toda bilo je prepozno. Dragulj se je premaknil — sledil je strahovit tresk in strop se je rušil. Scatherton se je zagnal proti pisalni mizi, vendar prepozno, zakaj železna klada mu je z grozno težo padla na ramo. Rešil je moža, katerega je nameraval umoriti, ter se ujel v lastni pasti.

Ko se je razpršil oblak prahu in je bilo mogoče pregledati sobo, so pričeli z odvrtnim reševalnim delom.

★

O tem nenavadnem možu ni več mnogo povedati. Zdravniki so takoj izjavili, da zanj ni rešitve. Zavedel se je za nekaj časa, toda ni si želel nikogar in po enem tednu hudega smrtnega boja je končal. Tat khorbajanskega smaragda je storil strašno smrt.

Štirinajst dni po Scathertonovi smrti je bil Teward na potu v Teheran in nosil je smaragd s seboj. Še žlahtnejši dragulj — v njegovih očeh — se mu je obetal po povratku.

Tajne in čuda avstralske prirode

Iz prirodopisčevih zapiskov

V znani založbi »Kosmosa« je izšla letos zanimiva knjiga H. G. Francéja: »Urwald«. V nji opisuje odlični nemški prirodopisec živalstvo in rastlinstvo v raznih pragozdih na naši zemlji. Pragozd se deli namreč v več tipov in je v posameznih delih sveta različen. Ker bo omenjena knjiga v današnjih razmerah prišla redkokomu v roke, bomo priobčili na tem mestu par izvlečkov. Za danes pojdemo z avtorjem v avstralske pragozdove, ki so našemu človeku izmed vseh najmanj znani in nam nudijo uprav fantastične podoobe.

Avstralija je še vedno najmanj znani del sveta, — začenja H. G. Francé. Ne samo zato, ker sta dobri dve tretjini avstralske površine v izmeri skoraj deset milijonov četvornih kilometrov označeni na vseh zemljevidih belo s pikčastimi črtami, ki človeku mnogo povedo, ampak tudi zato, ker izobražen Evropec prav o avstralskem življenju kaj malo ve in zna. Poglaviten vzrok je pač daljava. Avstralci so sko-

raj naši protinožci. Najhitreje potovanja s parnikom traja še vedno 40 dni.

Tem večje je tedaj naše presenečenje, ko najdemo na avstralskem obrežju drugo Ameriko, milijonska mesta z donebniki in z ulicami, čijih promet prekaša Berlin. Potem dospemo v krasne pokrajine, kjer se zlati pšenica, pa v idilična mesteca na kmetih z vrtovi, z veselimi, ukaželjnimi ljudmi, ki so dovtetni za vsak napredek. Ne manjku razkošnih kopališč, ki spomnijo Nemca kopališč na Vzhodnem morju, samo da je nad njimi nebo, ki je skoraj devet mesecev brez oblaka, zima pa je mila kakor pri nas pomlad v mesecu rožniku.

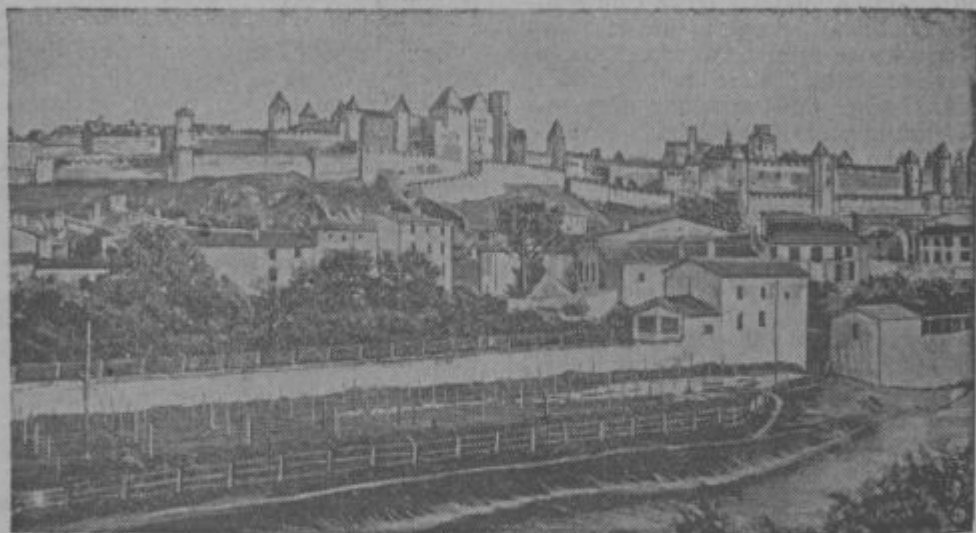
Tako pa je zgolj na obrežju dežele, ki je (natančne izmere še nimamo) po nekaterih petkrat, po drugih celo dvajsetkrat tako velika kot Nemčija in ki jo pokrivajo strašne puščave in nema- ra največji pragozd na svetu.

Potoval sem po arabski puščavi, videl sem tudi Saharo. Pogled na te puštinje zgrabi človeka bolj nego če vidi

avstralsko puščavo, zakaj tam potuješ dolge dni in ne opaziš nikjer niti borne trave; dočim je v Avstraliji milijone grmov in pravo pravcato morje cvetic. Vzlic temu je avstralski scrub*) ali goščava, kakor pravijo ondotni ljudje, človeku veliko bolj tuj in sovražen. Tu namreč ne dobiš vode za nič na svetu; nikjer ni oaze, sploh ne kraja, kjer bi imel belopolti človek najskromnejše življenske pogoje. V Afriki in Arabiji pa so pasovi s tropsko bujnim rastlinstvom, zelene oaze, ki nekatere prekašajo po velikosti marsikatero bivšo nemško vojvodino.

milijone ljudi v velemestih. Lahko bi rekli: na tri milijone četvornih metrov pride v notranji Avstraliji komaj en človek . . .

Dežela je potemtakem skoraj brez ljudi; goščava pa je popolnoma neobljudena. Lahko bi človek potoval tedne in tedne in ne bi bil srečal človeka. Toda kdo bi pač potoval, saj bi moral poginuti od žeje. Sredi goščave je sicer več zlatih rudnikov: Kalgoorlie, Coolgardie, Boulders, le-ti pa žive samo od milosti štiri sto kilometrov dolgega vodovoda, ki jim iz nekega gorskega potoka dovaja vodo. Če bi cev nekega

DVA TISOČ LET STARO MESTO CARCASSONNE
K članku na str. 153

V avstralskih puščavah dežuje skoraj toliko kot pri nas. Kako bi drugače zrastle goščava in trava! Toda zgornje plasti obstoje iz kamena, ki popolnoma prepušča vodo, zato se ne drži na površju. Nikjer ni vrelca ne potoka in reke; več tisoč kilometrov naokrog ni nobenega neposrednega sledu po vodi. Kar je pade iz oblakov, izgine takoj v globini in bi se dala dobiti samo tako, da bi zemljo globoko navrtali. To pa se ne da izvesti, ker je v teh pokrajinah premalo ljudi. Peti del sveta je skoraj tako velik kot Evropa, a na njem ne živi 450 milijonov ljudi kot v Evropi, marveč komaj dobrih 6 milijonov. Izmed teh biva več kot tri

dne počila, bi bila vsa ta selišča obsojena k poginu.

★

Iz Kalgoorlie smo krenili z majhno zalogo vode v scrub, globoko v avstralski pragozd. Vodil nas je stari gozdni tekač, ki pozna ta svet že dobrih trideset let z lovov na kenguruja in kot iskalec zlata.

Se en pogled na zadnjo hišo s poprovim drevesom, — potem se raztegne prašnata, razkopana trda prst. Eno uro daleč ni niti drevesa in ne bilke, zato pa nas neusmiljeno cvre solnce. Tu in tam vidiš ostanke pralnic zlata. Prav zaradi zlata so tolikanj razrili in razkopali zemljo. Zares, čudovit je zlati blesk, ki je razsut vse naokrog po pesku. Katerikoli košček kamna pobe-

*) Čitač skrbi, poseben tip pragozda z telo omejeno favno in floro.

reš, v vsakem vidiš drobne zlatorumene luskinice. Zlata je tod od sile, ali kdo naj ga išče, ko je v notranji Avstraliji malo ljudi. Samo ondi, kjer teče zlata žila, so se rudarji oprijeli tal. Pred tridesetimi leti so ležale v pesku še cele kepe zlata; danes so kaj redke. Vse do večera smo hodili po zlatega pesku. Noge so nam stopale po milijonskem premoženju, ki bo nekoč sigurno postalo človeška last, dočim se danes še ne da iztrgati zemlji. Medtem smo zašli že v pragozd in pred njegovimi čudeži smo pozabili na pohlep po zlatu in na vse, kar je v zvezi z ljudmi.

Nikjer na syetu ni take svobode. Kamor ti sega oko, vse je tvoje! »Nomans land!« Krasen angleški izraz nam opaja dušo. Tukaj je zemlja prosta; človeška roka se je ni dotaknila. Nebo je nepopisno čisto, tla so močno rdeča in krog sebe vidiš resnobna drevesa-velikane, ki stoje čisto zase in se dvigajo visoko nad sorazmerno tudi visoko goščavo in nič manj ogromno travo. Nikjer živega bitja. Mrtvaška tišina. Noben ptič ne vrešči v vejah, še muhe ni, da bi brnela krog človeka. Tod ne poletavajo metulji. Odkar obstoji zemlja najbrž ni bilo človeka v tej goščavi. Ta svet se ti vidi pošasten, čuden in ti vzbuja bojazen. Saj vemo, zakaj ni človeka v tej deželi, ki ji ni nihče lastnik! Poginil bi od žee. In vznemirjen potipaš, ali še imaš na hrbtu pločevinasto posodo z vodo, ki jo nosiš kakor nosi potapljač zalogo zraka po morskem dnu.

Ta kakor stolpi visoka drevesa so torej svetovno znani avstralski evkalipti! Prvi tukajšnji naseljenci so jim dali ime gum-tree (gumijevo drevo); to drevo, črnci in kenguruji so po nepravičnem pregovoru angleških naseljencev tri najbolj zaničevane stvari na svetu. To pa najbrž zbog tega, ker človek najmanj cenj tisto, čemur se navadi in ker so evkalipti delali belcem hude preglavice, ko so hoteli prodreti v notranjost Avstralije. V stoterih podobah, ali bolje rečeno: 131 vrst, s sorodnim Melaleuca-drevesom skupaj 228 različnih vrst te rastline, ki se šteje v razred mirt, raste širom notranje Avstralije, zlasti pa na zapadu in na jugu. Ponekod tvorijo evkalipti nizke goščave, ki ni moči prodreti vanje in se jih vsi ljudje boje. Imenujejo se »mal-lee scrub«. Druge vrste (n. pr. E. amygdalina) pa se razbohotijo v najvišja

in najponosnejša drevesa, kar jih je sploh na naši zemlji. Neverjetno je, kako rastejo. Osemnajst mesecev stari evkalipti so visoki že 6—8 m, osemdesetletni pa 100 m. Nekateri so zrastle tudi 140 m visoko; celo taki so, ki imajo krono v višini 156 m. Zvonik kelmo-rajske katedrale je 153 m. visok. Ta drevesa so torej višja od najvišjih stolpov. Med njimi so starci, ki so jim večji ljudje prisodili 2000 let; njih debla so zajetna, gladka, svetla, kakor železo sive ali pa kremaste barve. Rada postanejo votla. V teh dupljah imajo svoja pribežališča kenguruji ali avstralski medvedje. V pragozdu vidiš tisoče takih votlin, ki so tako velike, da bi tudi človeku in njegovi rodbini zadostovale za »nedeljski oddih«.

Vse, kar vidiš na evkaliptovem drevesu, je tako, da te osupne. Njegov trd les, ki mu ne pravijo zaman »železno skorja«; olje, ki ga je polno listje in o katerem pravijo, da preganja moskito ter bi bilo potemtakem dobra obramba pred mrzlico. Dejstvo je, da se da narediti iz tega olja dober svetilni plin, saj ga je mesto Melbourne nekoč rabilo za razsvetljavo. Čudovita je tudi pravljica o evkaliptovih gozdovih, kjer ne najdeš ne ene sence. Dobesedno tega ne bi vzel, vendar je res, da je pod tem drevjem sila malo sence, zakaj listje mu pada skoraj navpič. Tako se varuje pred premočnim solncem, — pojav, ki ga poznamo tudi pri nas pri nekaterih vrstah trave in lilij. Tukaj, kjer je ves gozd takšen, učinkuje na nevajenega popotnika silno mogočno.

Zares, ta drevesa so imenitna; vzljubijo svoji velikosti in zajetnosti se nam vidijo tanka. Debla imajo tri do štiri nadstropja visoko razvrščene listnate češulje, ki so podobne senčilu. Taka senčila — in srečujemo jih po vseh tropskih stepah, tudi v Afriki — so zaradi obrambe pred vetrom. Barva listja se ravna po drevesu: tu je svežezelena, tam — zlasti v višini — rdečkasta; drugod so suličasti listi golobjesivi z modrim nadihom, kakor na »Modrim bregovih« pri Sydneyu, ki so dobili po tej vrsti evkalipta ime. In zares imajo ogromni gozdovi, ki pokrivajo to krasno gorovje, nekak nepopisen, krasno modrikast ton, kar daje pokrajini čisto svojevrstno obeležje. To barvo dobiva drevje od voska, s katerim se listje prevleče podobno kakor pri nas slive in ki jih varuje, da se ne posuše.

Čisto drugače je na tleh pod temi velikani: tu leže vsevprek kakor kosti bela ali srebrnosa debela dreves, ki so se sama podrla. Ti drevesni mlriči, ki so čudno skrivljeni in silno obledeli od neusmiljene solnčne pripeke, razpadajo v velikih kupih, tvorež neprehodno goščavo, kjer se samo mladi zarod prerije k solncu, poganjaje kvišku in razmahujoč se nad trupli stoletnih starcev.

Vendar evkalipti niso edina drevesa v avstralskem pragozdu, čeprav so njegovi popolni gospodarji, tako da po pravici govorimo o evkaliptski formaciji. Z njimi raste v tesni družini njih sorodnik, ki ima v avstralskem jeziku blagoglasno ime niauli. To je Melaleuca, ki smo jo bili že omenili. Ima pretežno večino na otokih ob vzhodni avstralski obali in je v vsem podobna evkaliptu, le glede obsega in višine ga ne doseže. Dalje opaziš v pragozdu prastari rastlinski rod kazuarij, ki je nekaj na sredi med vrbo in cipreso. Neverjetno slikovita razrast in čudno listje daje temu drevesu originalno podobo, ki se tesno prilega celotnemu značaju avstralske pokrajine. To je najstarejše listnato drevo, kar jih pozna naša zemlja. O njem je dognano, da je rastle že v dobi, ki nam je dala premog; dandanes raste kot nekak »živ fosil« v Avstraliji in Indiji, kjer je našlo zadnje pribežališče. V rastlinskem svetu je to drevo uganka, ker se množi čisto drugače nego vsa znana cvetna drevesa; tako so se množile davno izumrle rastline.

V evkaliptovem gozdu najdeš tudi akacije, med katerimi je posebno bohotna *Acacia dealbata* z zlatorumenimi, kroglicam podobnimi cvetji, ki so jo presadili tudi na evropska tla in sedaj oznanja pomlad ob Rivieri; redkdo pač ve, da je prava domovina te akacije — peti del sveta, kjer jo posebno čislajo črnci. Njihove žene si kaj rade zatikajo v vojnato-kodrave lase vejice cvetoče akacije.

Na prehodu med drevjem in grmovjem so še nekatere zanimive vrste: predvsem prekrasna, kakor človek visoka, svetlozelena trava *spinifex*, ki s svojimi bodljikavimi konci opraska vsakogar, kdor se je neprevidno dotakne. Dalje raste tukaj vse polno sivoga grmičevja — solnjakov, ki se raztezajo globoko v pragozd in daleč v puščavo; ponekod so daleč in daleč — cele dne-

ve hoje — edin gospodar zemeljskih tal.

V pravem scrubu si dele oblast še z nekim čudakom iz rastlinskega sveta, ki ga ne najdeš nikjer drugje na zemlji in ki ti včasih vzbudi misel, da bi vaš na kakem drugem planetu, ne pa na tem, ki ga poznaš.

To so travna drevesa, izredno lepe, divje cvetlice, ki rasto samo v Avstraliji in so znanilke nje pomladi. Najdeš jih vedno le na peščenih, nerodovitnih tleh, zaradi tega najbrž rasto tako počasi. Tak-le grbav pritlikavec — deblo je temnorjavo, nizko in obraščeno s travo — ima častitljivo starost človeškega starca in je približno tako tudi visoko. Često pa vidiš drevesa, ki imajo komaj par decimetrov visoko deblo. Po njenem revnem listju ne bi nihče sodil, da spada ta rastlina med lilije, toda v petem delu sveta je vse narobe. Četudi so v Avstraliji gozdovi, pašniki in travniki kakor pri nas, je izmed deset rastlin osem takih, ki v naši domovini ne živijo in ki se nam vidijo tuje in divje. Travno drevo se najbolj opazi v septembru, t. j. v mesecu, ko se začenja v Avstraliji pomlad. Takrat požene enega ali dva kakor človek visoka cvetna poganjka z lilijam podobnimi cvetovi. Pogled na skupino takih travnih dreves je fantastičen, ne moremo ga primerjati nobenemu drugemu in nehoti se nam spet vsili misel: Takšno utegne biti življenje na drugih zvezdah, saj je to dežela živih fosilij ...

★

Glej ga, pravkar hiti po travnem drevesu živa priča davnih dob in izumrlih bitij: bodičasti avstralski jež-mravljinar. Stoprav zdaj, ko lahko opazujemo v naravi, kako lovi s svojim smolnatim jezikom termite, spoznamo, kakšno čudovito zaščito mu nudi travno drevo, v katerem najrajši živi. Ko nepremično počiva, ga ne moreš razločiti od suhe glaviče travnega drevesa. Prekanjeno, zares kakor majhen jež, zre z drobnimi očesci name, češ: saj vem, da me ne boš usmrtil! Mar nisem redka živ, eden izmed zadnjih sesavcev, ki ležejo jajca? Kmalu bom zaril v pesek pet ali šest jajc, kakor ptič v gnezdo in ko se izvale mladiči, jih bo samica še dojila ...

Seveda sem to veselo majhno bitje obvaroval, saj se človek skoraj ne upa v tem kraju ničesar dotakniti, tako znamenit je čarobni prirodni muzej. Tu vi-

urs krasne modrocvetoče travno lilije (Dianella), majhne zlate zvezdice (Hyloxys), bohotno cvetoče zemeljske orchideje (Caladenia in Glossodis), same čudežne cvetlice z imeni, ki nas spominjajo domovine; vmes pa raste avstralska resa (zlasti vrste Styphelia in Leucopoyon in Lissanthe), samo čudno divja, čeprav za nas mikavna zelišča.

Po tej pisani cvetlični preprogi, ki pa je brez vsakega vonja in ki tu in tam preseka pragozd kakor pas oaze, vrvi vse polno žuželk. Od njih živi cela vrsta golazni, od obeh pa majhni sesavci, tako da nenadoma stopimo iz mrtvega in pustega scruba v vrveč in prav kakor rastline kaj nenavaden živalski svet.

Tudi žuželke so v Avstraliji drugačne ko pri nas. Že mislimo: glej, mravlje in muhe, ki brenče okoli nas, so vendarle naše. Podobne so zares, a le na prvi pogled, v resnici niso niti sorodne našim vrstam. Takí pojavi te spremljajo po vsej Avstraliji. Že pri rastlinah opaziš, da so mnoge akacije zelo podobne našim vrbam. Epakrideje se vidijo kakor resje; takih primerov je vse polno. Tako tekajo po široki cvetlični livadi skakajoče miši. Lisice in jazbeci se klatijo med zelišči, po drevju plezajo veverice — v resnici pa niso to ne miši niti lisice in jazbeci, saj še sesavci niso. Te vrste živali so nam popolnoma neznanе in niso z našimi vrstami niti malo v sorodu, saj se štejejo k prastaremu pokolenju mošnjčarjev. Vse vzgajajo mladiče tako kot kenguru, ki je najbolj znan mošnjčar, in katerega Avstralci ne imenujejo tako, marveč »wallaby«. Te živali namreč nosijo mladiče v nekaki vreči, tako zvani mošnjji, v katero zlezajo, kadar se hočejo napiti mleka. Vzlic temu žive kakor omenjene naše živali in so jim zato tudi tako podobne. Stotine takih mošnjčarjev oživljajo avstralske pustinje. Med njimi so živalice, ki niso daljše od prsta; najdeš pa tudi velikane, kakor je n. pr. veliki kenguru, ki je višji od človeka, saj meri dva metra in pol. Kdor misli, da so kengurji že redki ali da so celo izumrli, naj le pride v avstralski scrub: tu jih bo videl na izbiro. Včasí beže čez plan cele tolpe teh do smešnosti boječih živali, skačejo sem in tja kakor žoge, se nenadoma vležejo na tla in utegnajo biti tako krotke, da si dajo pogladiti svo glavo, ki nas spominja oslovske. Lov na kenguruje je še danes najljubša nedeljska zabava avstralske-

ga farmerja. Kakor divjačina drve jezdecí in njih ubogi konji čez plan. Lov je nevaren — ne zaradi kengurujev, marveč zbog tega, ker se lovec kaj lahko izgubi v goščavi, ki nima stez in ki je povsod enaka. Nenadoma izgubiš orientacijo; zdi se ti, da se vračaš v pravilno smer, v resnici pa se čedalje bolj oddaljuješ domu. Tak človek nikdar več ne ugleda doma in svojcev; v goščavi ga čaka strašna smrt od žeje. Mesa ima v gozdu dovolj, tudi sadje evkaliptov mu je lahko hrana. Ker pa belopolti ljudje ne poznajo nam še vedno skrivnostne umetnosti avstralskih prebivalcev, ki umejo najti korenine, iz katerih sesajo vodo, je izgubljen sleherni belec, ki zgreši pot v pragozdu. Gozdni tekači pripovedujejo, da so našli okostja v starinskih nošah, ki pričujejo, da cela stoletja ni nihče zašel v tisti kraj.

Toda na vse te zgodbe in dogodke pozabiš, ko ugledaš čudo avstralske prirode, žival, ki se bliža s srditimi gibi in se čudno krivi in širi. Kakšen čudak pa je to? Napenjaš spomin, razmišljaš in se naposled spomniš, raz seboj imaš Chlamydosaurus Kingūmajhnega, še živečega saurija iz rodu tistih pošastnih velikarov, ki so živeli nekoč na zemlji. Podoben je kuščarju; ima zeleno, rjavo - pegasto kožo in zločesto glavo kakor bazilisk; zobat ovratnik je zdaj še povešen, ali že v naslednjem hipu, ko nas žival opazi in se prestraši, se nagrebenči pokonci in postane rdečkasto - vijoličast. To je eden izmed mnogih značilnih kuščarjev, ki žive v tem svetu, loveč razne žuželke; majhne zapljunkarice in čebele trigone, drobne zoprne obade, ki jih kar mrgoli v Avstraliji, ali pa tudi velike metulje, med katerimi je n. pr. Papilio Ulysses, ki so ga trgovci z metulji prodajali pred vojno po 50 mark kos. Izmed teh živalic vzbuja posebno pozornost orjaška muha Craspedis, ki leta od goščave do goščave in je dolga kakor palec; je neprijetna živalica z velikimi izbuljenimi očmi in debelim, izbočenim zadkom. Tudi ogromne temnorjave mravlje s trioglato glavo in bleščočimi prsi nemurno tekajo po pesku; velike so kakor hrošči, kar je pri mravljah nezaslišana velikost. Še bolj čudno se nam bo zdelo, če izvemo, da te mravlje ne žive v družbi kakor ostale vrste mravelj, ne delajo si gnezd in se skušajo pretolči v življenju kakor hrošči grabljivci.

Lahko bi popisal številne strani s pripovedovanjem o tem čudnem svetu; povedal bi vam kaj o ptičjih pajkih, ki love manjše ptice, o čudnih hroščih, o grozotah paličaste trave, o raznih ptičjih, zlasti o škrlatnordečih papigah in vedno srdito brbljajočih belih kakadujih. Toda te podrobnosti bi storile celotno sliko nepregledno.

Tuje in neumljivo nam je vse, kar najdemo v notranjosti Avstralije, prav tako tuji, skoro da grozni se nam vidijo človeški prebivalci teh pokrajin, kjer po naših pojmih sploh ni pogojev za človeško življenje. Prvotno so jih napačno imenovali: avstralski črnci. Danes vemo o njih, da so rasa zase; antropolog H. Klaatsch celo misli, da stoji Avstralsci med človeškimi rasami na najnižji razvojni stopnji in so v vsa-

streho za noč. Potemtakem žive podobno kot orangutani v bližnjem Insulinu. Ne znajo izdelovati čolnov, da bi se lahko spustili na morje. Po značaju so sicer miroljubni, vendar ne marajo prijeti za delo in rajši stradajo nego da bi sprejeli kakršnokoli civilizacijo. Umikajo se pred belci čedalje globlje v pragozd; na severu Avstralije, na polotoku Yorku še žive plemena, ki niso nikdar videla belega človeka.

Ti človeški prebivalci scruba so nekač sestaven del avstralskega pragozda, eno bitje več, ki zavisi od njega, ki ga natanko pozna, ki se hrani z vseni njegovimi užitnimi sadeži in ume na skrivnosten način srkati iz drevesnih koreninic pitno vodo, ki lovi z večšim metanjem lesa kenguruje in emuja, avstralskega noja. Iz prekrasnih peres tega ptičja izdelujejo žene teh črnopolnih ljudi predpasnike in nakit za lase. Zakaj tudi njihovo srce se vnema v topli ljubezni in pač ne vedo, da je njihova rasa najgrša izmed vseh človeških ras.

Spustila se je tropska noč; odnekod se je potihoma priplazilo nekaj črnih postav. Začudeno zro na naše ognjišče, nemo nam molijo svoje črne roke in prosijo vbogajme, boječ se stopiti bližje k skrivnostnemu ognju. Zunaj vrešče kakaduji, venomer nekaj šumi in čivka: oglašajo se mošnjikaste miši. V ogromnih krošnjah evkaliptov šelesti nočni veter in nad njimi se iskri v nepopisnem blesku z gostimi zvezdami posuto južno nebo. Niti zvezde niso tiste kot pri nas. Samo Sirij sije v vseh mogočih barvah in čisto na severu se vidi Orion, ki je pri nas zvezda južne polovice. Drugače je v avstralski noči vse tuje. Neznana ozvezdja se vidijo kakor razsvetljena drevesa, Rimska cesta je široka in tako svetla, kakor nikjer v našem delu sveta. Očarljivo krasna je druga, pri nas nevidna mlečna cesta: Magelhaennova meglina, ki je nemara podoben svetovni sistem kot je naš. Mirno žari nad vsem Južni križ.

Glasovi pragozda se še vedno zlivajo v divji in fantastičen spev, dokler ne zaspe in ne umolknejo; samo skrivnostna noč bdi nad to še bolj skrivnostno »deželo Nikogar« (Nomans land)

Privedil Ignotus

AVSTRALSKI ČRNEC

kem pogledu bližji praprebivalcu Evrope, tako zvanemu neandertalskemu človeku, nego sedaj živečim ljudem. Ti napol ljudje krožijo v majhnih trumah po avstralskem pragozdu. So nomadi, vendar ne poznajo niti živinoreje. Hodijo popolnoma nagi, ne umejo si zgraditi hiš, marveč jim daje drevje zavetje pred nevilto in viharjem ter

Napredek letalstva po Lindberghu

Rekordni polet »Južnega križa«

»To je brez dvoma najkrasnejši preookeanski polet, kar jih je kdaj bilo.« Tako je izjavil zmagovalec nad Atlantskim oceanom Charles Lindbergh, ko je bil izvedel iz radia, da je posadka letala »Southern Cross«, ki so jo tvorili Avstralca Charles Kingsford Smith, prvi pilot, Charles T. P. Ulm, drugi pilot in Američan Harry W. Lyon, mehanik in James Warner, radiotelegrafist, končala na Fokkerjevem letalu tretjo etapo poleta. Ves polet je bil izvršen v dneh 31. maja do 8. junija. Razdeljen je bil v tri etape, ki so merile skupno 11.000 km, po večini nad Tihim oceanom. Izhodišče poleta je bil San Francisco, cilj prve, 3790 km dolge etape pa Hawajsko otočje. To etapo sta že lani prvokrat preletela ameriška letalca Maitland in Hegenberger na letalu istega tipa, ki ga je uporabila posadka »Južnega križa«. Najdaljša in najtežja je bila druga etapa, namreč s Hawajskega otočja na otočje Fidži, in sicer na glavni otok Suvo. Merila je 5020 km in sta jo pogumna pilota preletela v 34 in pol ure. Tretja etapa je bila najkrajša (2450 km), vendar pa nič manj naporena in nevarna.

Polkovnik Byrd je izjavil, ko je bil ta polet končan: »Polet Smitha in tovarišev je najlepše dejanje, ki je bilo kdaj storjeno z letalom. Obenem je tudi dokaz, da so mogoči zares veliki in nevarni poleti, če jih temeljito in vestno pripravimo in ako so aparati iz dobrega materijala.« O tem velikem dejanju izvemo iz ameriških listov zanimive podrobnosti. Le-te nam šele kažejo ogromne težkoče, ki so jih morali premagati drzni letalci, preden so izvršili svoj načrt letalske zveze med Ameriko in Avstralijo. Polet je financiral ameriški milijonar Allan Hancock. Smith, Ulm, Warner in Lyon so bili prvi ljudje, ki so preleteli Tihim ocean iz Amerike v Avstralijo in tudi prvi, ki so bili prebivalcem fidžijskega otočja pokazali letalo.

Na otoku Suva, ki je največji v skupini Fidži, ni letališča. Predvsem ga ondi ni treba, zakaj to otočje leži docela zapuščeno v Tihem oceanu. Izmed deset tisoč prebivalcev otoka Suva jih sedem tisoč sploh ni imelo niti najmanj-

šega pojma o tem, da se lahko človek dvigne v zrak in v njem giblje. Avtomobil pa je ondi dobro znan in dokaj razširjen. Na glavni ulici Suve, nazvani Victoria Parade, stoji domači radar, ki je oblečen samo v strajco in ureja cestni promet, ki je živahen. Na tri tisoč belopolnih prebivalcev pripada za čudo devet sto avtomobilov, v glavnem »fordov«. Šoferji so po večini iz vrst domačinov, ki se posvečajo temu poklicu z velikim navdušenjem prav tako kot so se navdušeno oprijeli ameriških iger, kot n. pr. cricketa, ki ga igrajo — bosí.

Po prvotnem načrtu bi imela Američana Lyon in telefonist Warner leteti s Smithom samo na Suvo. Toda avstralska letalca, ki sta med poletom spoznala njune sposobnosti in koristi, ki jih imata pilota od njiju, sta jima bila ponudila, da ju spremljata v Sydney, kar sta le-ta radevolje storila. Ta spremljevalca nista marala v Avstraliji sprejeti nobenega darila, s katerimi je prebivalstvo uprav obsipalo Smitha in Ulma, češ da je zadostna nagrada že srečen konec velikega poleta. Poslednjo etapo (2450 km) so preleteli v 20 urah, potemtakem so rabili za 11.260 kilometrov dolgo zračno pot 82 ur. Pot, za katero rabi parnik deset dni (Hawai-Suva), so absolvirali v 34 in pol ure.

Polet »Južnega križa« je bil eno najdrznejših letalskih dejanj sploh. Toda pogum Smitha in tovarišev je vse premagal, zakaj njih polet ni bil preračunan na slepo srečo, temveč dobro premišljen in metodično pripravljen. Smotrene priprave so trajale več mesecev. Ni šlo toliko za samo letalo, ki se je štelo k dovolj znanemu in na velikih poletih že izbornu preizkušnemu tipu; bolj je šlo za tehnično pripravo letalcev samih, za preizkušnjo raznih merilnih aparatov itd. Pri startu v San Franciscu je tehtalo naloženo in zasedeno letalo »Southern Cross« 6600 kg, pri odletu s Hawaja celo 6900 kg, to se pravi več ko sto kg na kvadratni meter. Da se je lahko dvignilo kvišku, je moralo teči po tleh skoraj 2 km.

Letalstvo v sovjetski Rusiji

V sovjetski Rusiji letalstvo zelo napreduje. Sicer nimamo podrobnih poro-

čil, vendar to, kar vemo, zadostuje, da govorimo o njem s polnim priznanjem. Zanimanje za rusko letalstvo sta vzbudila po vsem svetu pilota Babuškin in Cuhnovski, ki sta se minule dni tako izborno obnesla pri reševanju članov ponesrečene Nobilove polarne ekspedicije.

Sedanji voditelji Rusije so si v polni meri vzeli k srcu moderno geslo: «Bodočnost je v zraku.» Z vso gorečnostjo so se oprijeli propagande za letalstvo. Širše občinstvo, ki je sodobnik in gledalec velikega letalskega napredka, opazi po navadi le rekordne polete, kaj malo pa ve široka publika o občudovanja vredni pravilnosti in uspešnosti številnih letalskih linij, ki poslujejo dan za dnem. Navaden človek, čeprav je semtertja kaj slišal o pomenu in vojni uporabljivosti letalstva, nima dovolj jasnih pojmov o tem, kako važna je ta «peta armada» za obrambo domovine.

Zato skuša sovjetska Rusija zanesti zanimanje in skrb za letalstvo med najširše ljudske plasti ter žrtvuje v ta namen precejšnje zneske. Kakor znano, je v sovjetski Rusiji vse gospodarsko in socialno življenje v službah in pod kontrolo države. Po zaslugi takega osredotočenja je vladi lahko propagirati letalstvo med ljudstvom. Danes ima Rusija prav idealno zračno flotiljo. Ruska letala so najmodernejšega tipa in letalska armada je izmed sovjetskih armad (pehote, topništva itd.) najpopolnejša in najboljše organizirana.

Smotrena organizacija letalstva se je začela stoprav v maju l. 1922. Takrat se je otvorila prva redna zračna zveza Königsberg-Moskva in kmalu nato Moskva-Nižnji Novgorod, ki pa je bila v permanenci le za časa ondotnega sejma. L. 1922. sta se ustanovili dve letalski družbi, in sicer: «Dernluft», ki deluje z nemškimi kapitalom in nemško letalsko industrijo in «Dobrolet». Ob istem času se je ustanovila organizacija «Priatelj zračne flotilje». Zdaj se je jelo zanimanje za letalstvo naglo širiti. Ustanovila se je «O. S. O.», društvo za narodno letalsko obrambo, ki mu je bil prvi predsednik Vorošilov, ljudski komisar za vojno, bivši podčastnik v carski vojski. Obstojalo je tudi Aviakhime, društvo za obrambo v kemični vojni, ki se je spojilo pozneje s «O. S. O.» v eno organizacijo «Osoaviachime», ki šteje danes več ko 3 milijone članov. Ta organizacija je doglavit

prevoznik ideje letalskega razvoja med ruskim narodom.

Po l. 1922. so se v vseh delavskih klubih ustanovile letalske sekcije; njih biblioteke so opremljene s strokovnimi in poljudnimi spisi o letalstvu. Mnogi klubi so si dali izdelati modele letal in so prirejali razstave in tekme. Kadar je katera taka letalska sekcija pokazala, da ima moče, ki se docela spoznajo v vseh letalskih zadevah, ji je vojaška uprava poverila letalo. V vseh letalskih sekcijah so se vršila redna predavanja in se predvajali propagandni filmi.

Ko so absolvirali številna popularna predavanja, so delavci prirejali skupne ekskurzije na letališča, pri čemer so se lahko posamezniki dvignili v zrak. Po večini so se taki poljudni izleti prirejali ob delavnikih in so udeleženci dobili za ta dan svojo mezdo. Ko se je tako položila široka podlaga za letalsko propagando, so lahko začeli s podrobno in strokovno propagando. V vsakem večjem podjetju se je zbral krog ljudi, ki so se hoteli natančneje seznaniti z letalstvom. Le-ti so se potem redno sestajali in poslušali predavanja, ki so bila že bolj strokovna. Skratka: ljudje raznih poklicev, po večini seveda delavci, so jeli študirati letalstvo. Take krožke so vodili dijaki tehniških visokih šol. Ko so delavci absolvirali tudi te tečaje, so se nekateri odločili, da sploh ostanejo pri letalstvu in so jih uvrstili v letalske polke.

Zanimanje za letalstvo pa se je razširilo celo med kmečko ljudstvo, kjer še ni bilo takoj tolikih uspehov kot pri delavstvu, zakaj ruski kmet je še vedno malo dostopen za napredek in je pogosto nezaupljiv. Vendar so si tudi tu pomagali. Vojaški piloti so bili dolžni obiskovati z letali večje vasi, izvajati razne akrobacije in na primernem mestu pristati. Seveda je vsa vas prihitela k letalu. Ko so bili ljudje zbrani, je imel pilot poljudno predavanje; pojasnil je ljudem način letanja in postopanje z letalom, nato pa je vzel par najbolj pogumnih vaščanov na kratek polet v zrak. Zatem je letalec odletel v sosedno vas in začel ondi znova.

Ta propaganda je bila zasnovana tako umno in velikopotezno, da so se kmalu prav široki ljudski sloji vneli za «novo vero». Zdaj, ko je bilo zanimanje povsod vzbujeno, so lahko sprožili denarno akcijo. Izvedla se je na razne

načine: z dokladami na davke, s subvencijami in z letalskimi loterijami. «Osoaviachime» je organizirala prvo loterijo. Srečka je stala 50 kopejk (približno 13 Din). Izdali so 2 milijona srečk, ki so bile kmalu razprodane. Dobitki se niso dajali v denarju, temveč v poletih. Prvi trije dobitniki so prejeli nakaznico za polet okoli sveta na 60 dni, drugi za polet okoli Evrope, potem za polet v Pariz, Berlin, ali križem Rusije. V celem je bilo 8000 dobitkov.

je zavarovan na 10.000 rubljev. — Prostovoljna subskripcija je že dosegla višino 6 milijonov rubljev (okrog 170 milijonov Din). Prva loterija je prinesla 1 milijon, druga pa 1 in pol milijona rubljev čistega dobička.

V Rusiji izhaja več časopisov za propagando letalstva. Najstarejši je «Zračni kurir», ki izhaja mesečno v 3000 iztisih. «Rdeči vojak», ki je začel izhajati l. 1917., je poljudni časopis o vojnem letalstvu. Izhaja dvakrat na mesec

LETALCI Z «JUŽNEGA KRIŽA» (od leve na desno) Lyon, Smith, Ulm, Warner

Letos v aprilu se je vršilo drugo srečkanje «Osoaviachime» s 3 milij. srečk po 50 kop. Dobitki so bili še mikavnejši. Kdor je zadel prvi dobiček, je imel pravico na polet okoli sveta po lastnem načrtu. Drugi dobitniki so prejeli nakaznice za polete v glavna mesta Evrope in za bivanje v njih. Mimo 5000 daljših poletov so razdeljevali kot dobitke letalske knjige in revije, modele letal, pare poštnih golobov itd. Srečke druge loterije so bile takisto razprodane do zadnjega. Slednji udeleženec poleta dobiva vsak dan 15 rubljev dijet in

v 35.000 iztisih. «Osoaviachime» izdaja revijo «Letalstvo in kemija» v 27.000 izvodih. Dalje izhaja več strokovno-tehničnih revij.

Nov svetovni rekord na daljavo

sta dosegla pred dnevi italijanska letalca Ferrari in Del Preto, ki sta preletela pot iz Rima čez Atlantski ocean do brazilskega obrežja (približno 8000 kilometrov). Ta uspeh je za letalstvo tem pomembnejši, ker si tekmovalci za rekord na daljavo izvolijo po navadi

zračno pot nad kopnem, dočim sta si omenjena letalca izbrala pot čez Ocean, tolikanj sta zaupala svojemu aparatu!

Letalo je tipa Savoia «S-64» in je absolviralo svoj prvi polet v aprilu t. l. Motor je imel 550 konjskih sil in 1900 obratov v minuti. Letalo je enokrilnik s popolnoma lesenimi perotmi. Prazno je tehtalo 2670 kg; ko je startalo na Monticelliju v Rimu, je poneslo s seboj 3575 kg materiala za pogon, 25 kg orodja, 30 kg hrane, 10 kg je tehtala

bil krščen na ime »Grof Zeppelin«. Takoj drugega dne se je vršil v hangarju v Friedrichshafenu krst tega najnovejšega zračnega kolosa.

Ogrodje tega zrakoplova je iz derr-aluminija. Sam zrakoplov meri 235 m in prekaša vse dosedanje. Najvišja točka ima 33,5 m, največji premer pa 30 m. Prostorni obseg znaša 105.000 kub. metrov; plina ima toliko, da bi ena plinska svetiljka gorela nepretrgoma 240 let. O velikosti te zračne ladje bo-

«WAGON-RESTAURANT» V LETALU (na progi Berlin-Pariz)

osebna prtljaga, letalca pa 140 kg. Imelo je radijevo sprejemno in oddajno postajo s krogom 600 km.

Svetovni vztrajnostni rekord pa sta dosegla nemška letalca Risticz in Zimmerman z Junkersovim letalom. Vztrajala sta v zraku neprenehoma 65 ur 14 minut. Prejšnji rekord je bil 58 ur 36 minut.

Nemški zračni velikan

Pred dobrimi 14 dnevi je bil dograjen največji nemški zrakoplov, a hkrati tudi svetovni zrakoplov L. Z. 127, ki je

mo dobili pravi pojem, če povemo, da znaša prostorni obseg dosedanjega največjega zrakoplova, čitateljem že znanega »Los Angelesa«, 70.000 m³. Potemtakem je novi zrakoplov znatno večji od prej imenovanega. Na njem je n. pr. toliko platna, da bi lahko sešili 40.000 srajc, žica pa bi se mogla razpeti od Berlina do Lipskega. Porabili so okrog 3 milijone vijakov.

V novi zračni ladji so med drugimi ti-le prostori: lep družabni salon z jedilnico, potem kuhinja, deset kabin, vsaka z dvema posteljama, umivalni-

kom in straniščem. Dalje so v nji kabine za 26 mož posadke, prostori za pošto in pakete. Zrakoplov bo gnalo pet Maybachovih motorjev, ki imajo skupno 2650 konjskih sil. Celoten akcijski radij bo znašal 10.000 km, teža 15.000 kg in hitrost 128 km na uro. Motorji ne bodo na bencinski pogon, ker bi bilo treba za 10.000 km vzeti na pot toliko bencina, da zrakoplov ne bi prenesel te teže, ž njim vred bi namreč tehtal 30.000 kg. V poslednjih letih so se strokovnjaki mnogo trudili, da bi iznašli uporabnejše pogonsko sredstvo. Namestu tekočega bencina bodo uporabljali plinast bencin, čigar sprecificirana teža je enaka teži zraka; tak bencin torej ne bo ladji preveč v breme. Plinastega bencina lahko vzame zrakoplov na pot še več kot je treba za 10.000 km vožnje, tako da se akcijski radij poviša za celik 30 %. Maybachovi motorji na plinski bencin delujejo prav tako zanesljivo in natančno kakor s tekočim bencinom.

Nova zračna ladja ima namen, dokazati vsemu svetu tehnično možnost prekooceanskega prometa z zrakoplovi. Naj preleti Ocean še toliko letal, vendar zrakoplov je in ostane še dolgo časa zanesljivejši, varnejši in cenejši zračno občilo.

Novi zrakoplov ima izvršiti celo vrsto pomembnih plovb, katerih gospodarske izkušnje bi dale podlago za še večja izboljšanja zrakoplovstva. Nekaj časa bodo torej delali ž njim poizkuse, nato pa ga nameravajo posoditi španski zrakoplovni družbi, ki bi vpeljala ž njim redno zračno zvezo med Španijo in Južno Ameriko na črti: Sevilla —

Buenos Aires. Vendar bo zračna ladja ostala še dalje last Nemčije.

Prvi poizkusni poleti se bodo vršili nad Bodenskim jezerom in po Nemčiji, nakar sta na programu dva poleta v Ameriko. Za tem se bo zrakoplov odpravil na pot okoli sveta, ki jo namerava izvršiti v trinajstih dneh in posekati ž njo vse dosedanje vztrajnostne rekorde in rekorde na daljavo. Polet na Spitzberge ali k severnemu tečaju, ki so ga prvotno napovedovali, se ne bo izvršil, vsaj v doglednem času ne.

Nemčija si prizadeva, da bi se tudi v letalstvu povzpela na prvo mesto. Tri prve nemške tovarne letal Junkers, Dornier in Rohrbach tekmujejo, katera bo izdelala popolnejše letalo. Eno izmed letal, ki bo baje predstavljalo najpopolnejši tip letala, kar se jih je doslej izdelalo, bo izdelano v bližnjem času. Ima veliko nalogo: preleteti Atlantski ocean z vzhoda na zapad in obratno. Imenovalo se bo »Gigant« in ga izdelujejo Dornierjeve tovarne ob Bodenskem jezeru. Snov bo iz lahke kovine, samo krila bodo prevlečena s platnom. Letalo bo lahko na vodi startalo in pristalo. Razpete peruti bodo merile 36 metrov, trup bo dolg 39 m. Letalo bo tehtalo ob popolni zasedbi in obteženosti 51.400 kg, torej bo nosilo več kot 5 tovornih vagonov. Lahko bo nosilo 24.900 kg bremena. Gnalo ga bo dvanajst Junkersovih motorjev s skupno silo 6000 HP. Ti motorji bodo porabili na uro 1500 kg pogonskih snovi. Z normalno množino bencina bo lahko preletelo 1500 km. Seveda se lahko delovni radij dvakratno poviša.

Čez mesec dni se imajo izvršiti že prvi poizkusni poleti z »Gigantom«.

Izumrli predniki današnjih ptic

Ptice-kuščarji — Ptice-ribe — 4 m visoki ptiči

Znano je, da oblikuje priroda vse živi po stalnih zakonih in da so višja bitja nastala vsekdar iz razvoja nižjih, manj popolnih bitij. Če promatramo po liku in po načinu življenja toli različno ptičjo družbo, se nam vsiljuje vprašanje, ali je ta pisana, raznojezična in raznolika družina že v davni preteklosti naše zemlje oživljala gozdove in polja? Izvedeli smo že, da je mnogo živalskih vrst in rodov na naši zemlji

povsem izumrlo; vemo pa tudi to, da so mnogim današnjim živalim izumrli predniki, iz katerih so se razvile. To nam je povedala knjiga, v kateri je s kamenitimi črkami vklesana zgodovina naše zemlje. Strani te knjige so kamnite plasti, ki so nastale tako, da se je na dnu morja in jezer sesedalo blato. Nje črke pa so mrtva telesa v tistih dobah živečih bitij, ki jih je pokrilo to blato in jih tako obvarovalo da

naših dni. Če prelistavamo čudovito knjigo, moramo obrniti dobršno število strani, preden naletimo na prvega ptiča.

V najstarejši dobi zemeljske preteklosti (arhajska doba) sploh ni sledu o kakršnemkoli življenju, v stari (paleozojski) dobi že odkrijemo vse polno živi nižjega ustroja. Ptic še vedno ni. Stoprav v sredini srednjega zemeljskega veka, t. j. mezozojski dobi so našli v jurskih plasteh (jura je geološka doba) prvo ptico L. 1861. so našli prvo ptico v litografskem skrilavcu pri Soloshofenu v Nemčiji, l. 1877. pa v

bližini tega najdišča še bolje ohranjen izvod. Pri prvem izvodu ni bilo glave; tega je kupil londonski muzej za 12.000 mark. Drugi popolni izvod si je pridobil berlinski muzej za 20.000 mark. Zares lep znesek, če pomislimo, da gre za kamnito ploščo, ki meri komaj pol četvornega metra.

Tej praprtici so dali ime »*Archeopteryx lithographica*«. Čuden ptič. Ima tri četrt osebin pravih ptic, ostala četrtina pa je kuščarjeva; to je potemtakem ptič-kuščar. Okostje šteje 50 vretenc, ki so enake vretencem ostalih kuščarjev. Rep je dolg kakor kuščarjev in sestavljen iz 22 vretencev. Velike oči obdaja prstan, ki sestoji iz številnih ko-

ščenih ploščic, kakor jih vidimo pri izumrlih letečih kuščarjev (*Pterosauria*). V kljuno ima čeljust z 52 stožčastimi zobmi, ki so podobni zobovju reptilov. Kostje še niso votle kot pri današnjih pticah. Ta ptica ima štiri noge; sprednji sta pokriti s perjem, t. j. izpremenjeni v peroti, toda te peroti imajo tri prste z ostrimi kremplji. Razen na perotih je imela perje tudi na zadnjih nogah in okoli vratu, ostalo telo pa je pokrivalo luskinasto perje, ki je podobno kuščarjevim luskam. Pri naših ptičih so noge še dandanes luskinaste in te luskinе so enake koži kuščarjev in kač. To je tedaj ostalo ptičem po njihovih davnih prednikih.

Sigurno ta ptič-kuščar ni bil posebno spreten v letanju. S svojimi ostrimi kremplji se je lahko hitro povzpel na steblo in se je potem — razširivši peroti in rep — spustil na tla kakor padobran. Ta praprtica je bila približno tako velika kot vrana, najrajši pa je bivala na močvirnatih obalah plitvih zalivov, kamor je morje metalo školjke, črve, ribe in druge morske živi. Ob taki priliki je ena izmed njih kdo ve kako obtičala v blatu. Morje jo je še bolj pokrilo z blatom, ki je potem okamenelo. Tako nam je bil ta davni ptič ohranjen kot spomin na čase, ki so bili po računih geologov pred 7 milijoni let. V tistih dobah je bilo tudi pri nas po večini morje in je bil ta kuščar-ptič po vsej verjetnosti tudi prebivalec naših krajev.

★

Če še nadalje prelistavamo kamenito knjigo, bomo našli v plasteh mlajše kredne dobe večje število raznih ptic. Posebno mnogo so jih odkrili l. 1870. v krednih plasteh Kanzasa v severni Ameriki. Ondi so našli okoli 20 vrst ptic in sicer več t. zv. karinatov, t. j. ptic, ki lahko letajo, nego t. zv. ratitov, ki so nesposobne za letanje. Ena izmed njih je visoka do 2 m. Dali so ji ime *Hesperornis regalis*, kraljeva večerna ali zapadna ptica. Bila je malce podobna velikemu pingvinu; prav kakor letati ni mogla leteti, ker so ji bile peroti popolnoma zaostale v rasti. Noge je imela pripravne za plavanje, a rep je bil kratek. V čeljustih ji vidimo še mnogo ostrih stožčastih, zakrivljenih zob, ki so tudi dedščina po prednikih kuščarjih.

V zgornji kredi so našli kakor galeb velikega *Ichthyornis* (ribo-ptico), ki je bila dobra plavalca, pa tudi izborna letalka. Letela je prav kakor Apatornis in Enialornis. Te ptice z zobmi, ki so jih odkrili v krednih plasteh Kanzasa, očitujejo že vse osobine pravih ptic in so na prehodu med ptičem-kuščarjem »Archeopterixom« in danes živečimi pticami. Pripadajo raznim skupinam; njih razširjenost pa kaže, da so že na koncu kredne dobe živel predniki žerjavov, kur, detljev, ščinkavcev i. dr. Pravi ptičji paradiz pa se je začel stoprav v terciarni dobi, približno pred tremi milijoni let.

Na koncu kredne in na začetku terciarne dobe (v eocenu) so živele tudi ptice, ki so bile pravi velikani ptičjega sveta. V kamnitih plasteh izza tiste dobe so našli v Angliji in Franciji, v severni in južni Ameriki okamenela okostja nezaslišnih ptičjih obrov (*Stereornithidae*). Spodnja čeljust *Phororhaca* je dolga 65 cm, a ptič sam je bil visok več kot dva in pol metra. *Brontornis* je bil visok 4 m; spričo tega ptiča je današnji noj pritlikavec. Ti ptiči so imeli take nožne kosti kot konji, prsti pa so nosili močne srpaste kremplje. Vse kaže, da so se hranili z mesom; take hrane je bilo na pretek ob morju, kjer so se solnčili ogromni kuščarji in krokodili. Zadostovalo je, da so zasadili svoje močne kremplje tem živalim v telo, nakar so jih s težkim kljunom razčetrili kakor s sekiro.

Ti ptičji velikani so mnogo pripomogli k temu, da so veliki kuščarji koncem kredne dobe izumrli. Ali tudi njim ni bilo dano dolgo življenje, ker so že zgodaj izumrli, t. j. v najstarejšem terciarnu. V tisti dobi je bilo v Evropi goroko kot danes v tropskih deželah. V takih razmerah se je razvila tista množina raznovrstnih ptic, čijih potomci dajejo danes vročim deželam s svojim pisanim perjem toliko pestrosti.

Na koncu terciarne dobe, v miocenu, so bile ptice zemljepisno že tako razvrščene kot dandanašnji in je med njimi malo vrst, ki so izumrle. Sicer so našli v okameninah iz te dobe precej ptic, vendar so to po večini močvirne ptice in plavalke; njih trupla so paž lažje dospela v olato. Razen ptic, ki žive še danes v naših krajih, so našli pod našim podnebjem tudi nekaj takih, ki lahko danes bivajo samo v vročih krajih, n. pr. papige in nojl. V nekaterih plasteh — dasi poredkoma — so našli tudi okamenela ptičja jajca in cela gnezda z jajci.

Današnje naše ptice nimajo več tistega raznobarnega sijaja pernate obleke, ki so ga imele evropske ptice v terciarni dobi. Na severu imajo belo ali črno, pa tudi sivo perje, pri nas pa po navadi rjavo, zeleno, žolto in rdečkasto. Če pa ima katera vendarle bleščeče barve, je to znak, da je ta ptičja vrsta ostanek izza davno minule terciarne dobe.

Ferdo Koch, »Priroda«.

Dr. P. Strmšek

V dunajski posvetovalnici za izbiro poklicev

Že od nekdanj je mlademu človeku največja težava, kako naj ubere pravo pot v življenje. Od pravilne izbire zavisi sreča in nesreča posameznika, celih rodbin in — naposled — celega naroda. Če je bilo to važno že v prejšnjih časih, je mnogo važnejše sedaj, ko je evropsko gospodarstvo postalo zelo šibko in ko se je poostiril konkurenčni boj ne samo med državami, marveč tudi med stanovi in poedinci. Nihče ni odveč, vsakdo mora stopiti na tisto mesto, kjer je potreben in kjer ga lahko po svojih duševnih in telesnih zmožnostih izpopolni.

Pri nas sta se pečala s tem vprašanjem mladinski in občinski svet v Ma-

riboru. Ugotovila sta, da bi bila takšna posvetovalnica v naših razmerah nujno potrebna, da pa bi se dala pri nas težko organizirati tako, da bi res ustrezala svojemu namenu in potrebam. Znano je, da posvetovalnice dunajske mestne občine štejejo med najboljše organizirane, zato sem se peljal na Dunaj in dobil dovoljenje, da sem si ogledal vso napravo in smel prisostvovati celotnemu poslovanju. Vodja urada, mag. nadsvetnik dr. Pamperl, kakor vsi drugi, so mi šli nepričakovano prijazno na roko in mi radevolje razložili celotno postopanje.

Dunajska posvetovalnica za izbiro poklicev je bila ustanovljena leta 1922.

Formalno je prav za prav skupna naprava mestne občine in Delavske zbornice. Ker sta obe korporaciji v rokah iste politične stranke, nameravajo v bodoče pritegniti v upravo še gremij trgovcev in industrijev ter razne obrtne zadruge, tako da bodo lahko vsi smatrali posvetovalnico za svojo institucijo in je ne bodo gledali z nezaupanjem.

Uradni prostorj so v VII. okraju Hermannngasse 28. Na širokem prostranem hodniku sem opazil vse polno mladine v spremstvu mater in očetov; saj so se

na Dunaju izstopajo otroci iz šole s tistim dnevem, ko dovrše 14. življenjsko leto, ne čakajo torej konca šolskega leta. Prihajajo pa tudi drugi: Taki, ki so spoznali, da morajo menjati poklic, taki, ki bi hoteli v kako stroko, pa si ne znajo pomagati, ker nimajo dovolj predizobrazbe, razni reduciranci . . . , skratka, kdorkoli išče nove poti v življenje, vsak najde vrata v posvetovalnico.

In čakajo z mirno zbranostjo, ki je primerna odločilnemu trenutku. Slišal sem mater, ki je vstopala in govorila

*GARCASSONNE: Narodni ples na jubilejni slavnosti
(K članku na str. 153)*

pravkar šole končale in v rodbinah je nastalo vprašanje: Kam sedaj z dekletom, kam z dečkom? Malokatera rodbina je tako srečna, da je mogla že sama najti pravo mesto za sina ali hčerko. Pa tudi v tem primeru se pridejo prepričati, ali je dečko res telesno sposoben za težko delo v delavnici, ali je deklica dovolj spretna za fino delo pri vezenju? Nikogar ne kličejo, nihče ni primoran priti po svet, vendar pa se jih kar tre po vseh prostorih. Pravijo, da ni tako samo ob koncu šolskega leta; oprava je dovolj tudi med letom. Tudi

sinu: »Sedaj se odloča tvoja usoda!« Že v prijavnem oddelku so poiskali poročilo, ki ga je izdala izstopajočemu učencu šola. Tu so zabeležena opazovanja učiteljev in šolskega zdravnika, ki pregleduje — to bodi omenjeno mimogrede — vsak teden šolsko mladino. Izkaz šolskega zdravnika pa tu ne zadošča, kajti le-ta je presojal učenca s šolsko-zdravstvenega stališča; sedaj ga mora preiskati zdravnik s poklicnega stališča, da ga določi za težje ali lažje telesno delo, za delo na zraku ali v delavnici, da mu preizkusi vid, sluh, pre-

Še srce, pljuča... Razgovarja se z njim, ga opazuje tudi glede duševnega zdravja in napiše svoj votum; dosti-krat ga napiše samo v dogovorjenih znakih, da se mlad človek ne prestraši nevarne srčne hibe ali akutne tuberkuloze.

Sedaj šele pride pred posvetovalca. Najprej pač pove svoje želje, kaj bi hotel postati, dopolni jih s svoje strani še oče ali mati. Kam pač hoče večina mladih dečkov? Ko bi bilo mogoče k avtomobilu ali aeroplanu, če že ne prav blizu, pa vsaj od daleč; mehanik, pa ne navadni mehanik, takole umetni ali fini mehanik. Deček sicer ne ve, kakšna je razlika med umetnim in navadnim mehanikom, a ugaja mu naslov... (Posvetovalec mi pravi, da bi se do malega vsi odločili za krojače in čevljarje, če bi bilo treba za avtomobiliste in pilote posebnih krojačev in čevljarjev.) Posvetovalec razloži vsakemu posebej težave poklica, presodi po ugotovitvah telesno in duševno sposobnost za zaželjen poklic in mu končno nakaže celo še mesto pri kakem mojstru ali v kaki delavnici. Vse ima zbrano na svoji mizi, zakaj mojstri in industrije same prijavljajo prosta mesta; poleg tega so še na razpolago izkazi posreduvalnic za delo. Čudovito malo obrti poznajo dunajski otroci! Saj pa tudi ne vidijo dela v zakotnih ulicah, v skritih predmestnih delavnicah, ko so sredi prometa večinoma le bogate in razkošne trgovine.

Izmed 8812 dečkov v lanskem letu jih je želelo 7476 v trgovino in obrt, 1062 je bilo neodločenih, 185 se je prišlo informirat o nadaljnjem šolanju, 80 jih je želelo raznih informacij, 9 jih je prosilo za podporo, da gredo na oddih, preden vstopijo v delo. V prvi vrsti so dečki želeli, da bi postali mehaniki (978), nato brivci (860), trgovski učenci (806), natakariji (510), elektrotehniški (488), tako da bi se torej polovica vseh otrok oklenila šestih poklicev. Že iz tega se vidi, kako jih je treba opozarjati na druge prav tako potrebne in enako ugodne poklice, ki pa jih mladina in čisto celo starši ne poznajo, ko silijo svojo doraščajočo deco v stroke, kjer samo večajo število brezposelnih.

Najtežje je s tistimi, ki pridejo in si nič ne želijo; pridejo kakor pred sodišče, da slišijo obsodbo in spet izginejo. — pa s tistimi, ki k vsemu pritrldijo, kj niso nikjer s srcem, ki jim je vse vseeno, tisti, ki bodo polovičarji vse živ-

ljenje, ki bodo delali povsod z nevoljo, pa naj postanejo krojači, natakariji, urarji ali čevljarji . . .

Deklice žele najčesče, da bi postale šivilje ali modistke, medtem ko je povpraševanje za učenkami v umetnem vezenju in izdelovanju umetnih cvetic. Voditeljica ga. Oly Schwarz vrši svojo nalogo kot prava umetnica, poslušna, razlaga in materinski svetuje, kaj je bolje in kaj primerneje. Zbrala si je celo vrsto raznih modelov, napravila serijo slik, da jih ima pri roki tako pri posameznih prilikah kakor pri svojih pogostih predavanjih na učiteljskih zborovanjih in roditeljskih večerih . . . Znano je, da jo kličejo kot posebno strokovnjakinjo na tem polju pogosto mesta v Nemčiji, da pomaga s svojimi nasveti.

Kadar pa gre za poklice, ki zahtevajo posebno inteligenco ali spretnost takrat pridejo dečki in deklke še k posebni psihotehnični preizkušnji. Strokovnjak na tem polju dr. Ichheiser jim daje zamotane naloge, ki jih morajo v določenem času izvršiti; po teh nalogah in po ustmenih odgovorih jim določi podpoprečno, povprečno ali nadpoprečno vzposobljenost. Bil je tako prijazen, da mi je izročil serijo takih nalog, ki jih je izdal Centralni institut za vzgojo in pouk v Berlinu.

Plodonosno institucijo je obiskalo na novo v lanskem letu 8178 dečkov in 6107 deklic, skupaj 14.285 otrok, posvetovala pa se je s 18.448 dečki in 16.007 deklicami, skupno torej s 34.455 otroki, kar pomeni 114,9 primerov na dan. Prijavljenih je bilo 3286 prostih mest za dečke in 2097 za deklice; posredovali so in našli torej učencem primernih mest in poslali na prazna mesta primernih učencev v 3697 primerih. Učeneč, ki ga je poslala posvetovalnica, je bil res telesno in duševno popolnoma pripraven za delo in poklic.

Taka posvetovalnica je potrebna vsem, prav posebno pa velikim mestom, zato jih imajo povsod v Nemčiji, v Avstriji pa v St. Pöltnu, Linzu, Gradcu, Celovcu in Salzburgu. Prepotrebne bi bile take posvetovalnice tudi pri nas, da ne bi mladina silila v poklice, ki jim ni dorasla, ali v poklice, kjer ni dela in ne kruha, kjer bi postala v nadlego sebi in drugim ter bi morala ob najboljši volji in z zdravim telesom vendarle nekoč živeti od podpore za brezposelne.

Božanski pevec Franc Schubert

Ob letošnji stoletnici smrti mojstra vokalne pesmi

lastno željo so ga pokopali poleg utemeljitelja simfonične muzike.

★

Schubertovo življenje je bilo na zunanaj zelo vsakdanje. Rodil se je v Lichenthalu poleg Dunaja dne 31. januarja 1797. Njegov oče je bil učitelj in ga je izprva sam podučeval v glasbi. Pozneje so dečka sprejeli v cesarski konvikt. Imel je lep glas in je pel v slovitem deškem zboru pod Salierijem. Vedno je sanjal, da bo nekoč iz njega slaven pevec; usoda pa mu je prekrizala ta načrt. Nepričakovano je mutiral glas in so ga morali izločiti iz zbora. S tem večjo strastjo se je tedaj oprijel instrumentov. Postal je izvrsten goslač in se je začel baviti s kompozitorskimi študijami. Glasbena vzornika sta mu bila Mozart in Haydn.

Franc je bil četrto dete v Schubertovi rodbini, ki je štela 14 otrok. Oče je zaslužil malo in je težko preživljal toliko otrok. Zato je prosil, naj bi Franca sprejeli v dvorno kapelo, ki jo je vodil Italijan Salieri. Prošnja je bila uslišana. Pod Salierijem se je mladi Schubert seznanil z deli najslavnejših mojstrov in je začel skladati svoje prve pesmi. Ostal je v konviktu pet let, potem je nadaljeval glasbene študije zasebno.

Dve leti potem, ko je bil ostavil šolo, je zložil slovito balado »Erlkönig«, izdano šele mnogo let pozneje, Schubertov opus št. 1 na Goethejevo besedilo. O njenem nastanku poročajo zanesljivi viri tole:

Nekega popoldneva sta prišla k Schubertu dva prijatelja. Schubert je sedel pri mizi zatopljen v Goethejeve pesmi. Pri »Erlkönigu« je obstal in obraz se mu je razžarel. Prečital je pesem enkrat, dvakrat, trikrat — ponavljal jo je na glas, planil pokonci, stopil nekaj korakov po sobi, vzel pero v roke ter vrigel balado naglo na papir. Ker ni imel doma klavirja, je tekel s skladbo v konvikt, kjer se je kompozicija še tisti večer igrala in pela. Dvorni organist Ružička jo je preigral na klavirju in je bil globoko ganjen. Našli so se tudi opONENTI, ki so se spotikali nad disonanami. Ružička jim je razložil, da so diso-

«Če je plodovitost znak genija, spada Schubert med največje genije človeštva.»
Robert Schumann.

Lani spomladi smo obhajali stoletnico smrti očeta simfonične muzike, L. van Beethovna. Umrli je 27. marca 1827. Zadnjih trideset let njegovega življenja je živel na Dunaju tudi Franc Schubert. Beethoven ga je videl šele na smrtni postelji. Vzel je v roke njegove pesmi in ko jih je pregledaval, se ni mogel ločiti od njih ter je vzkliknil: »Resnično, v Schubertu tli iskra božanske umetnosti!«

Za Beethovnovim pogrebom je koral tudi Schubert, ki mu je bilo tedaj komaj trideset let. Domov grede je zavil s prijatelji v gostilno. Naročil je vina, natočil kupice in napil spominu velikega mojstra. Drugo čašo je dvignil na čast tistemu geniju, ki bo prvi sledil Beethovnu v onostranstvo. Pripravil je pot nehoté — samemu sebi. Poldrugo leto za tem je legel v zgodnji grob. Na

nance popolnoma v skladu z besedilom. Disonanca je namreč bila pri besedah, ko govori otrok očetu: «Oče, oče, (smrt) že sega po meni!» Ta način Schubertove glasbene obdelave je, bil tedaj popolnoma nov in je postal značilen za ves razvoj glasbene balade v prihodnosti.

Salieri je zgodaj spoznal izredno nadarjenost mladega Schuberta in ga je nagovarjal, naj rajši seže po italijanskih tekstih, češ, da je nemščina barbarski jezik. Kako ga je Schubert poslušal, priča dejstvo, da je uglasbil v svojem življenju okroglo 600 nemških pesmi.

«Erikönig» je postal odločilen za poznejše Schubertovo delo. Založnik Diabelli, ki je prevzel kompozicije v razprodajo, je napravil sijajno kupčijo, komponist pa je stradal. Vendar se je Schubert z natisom te balade gmotno še najbolj okoristil. Diabelli pa je zaslužil ž njo v šestih mesecih 800 goldinarjev — vsoto, katero je prejel Schubert tekom dolgih let za vsa svoja dela, dočim je založnik samo pri eni Schubertovi pesmi (Der Wanderer) zaslužil 27 tisoč goldinarjev čiste gotovine! Tako je bil umetnik za svoje sveto delo gmotno prikrajšan in sramotno plačan.

L. 1815., ko je nastala slovita balada, je bilo najplodovitejše leto v Schubertovem življenju. Komponist je napisal dve maši in več drugih cerkvenih skladb, eno simfonijo, mnogo klavirskih kompozicij — poleg drugega štiri sonate —, sedem oper in 130 pesmi. Med slednjimi so bili posebno lepi Ossianovi spevi. Od nemških avtorjev je komponist najrajši čital Goetheja in Schillerja.

Naslednje leto 1816. je prineslo Schubertu marsikatero bridko razočaranje. Veselja do dela pa mu le ni vzelo in tudi ni zmanjšalo njegovega poguma. Ustvaril je dve simfoniji, celo vrsto pesmi, med njimi «Wandererja». Bil je v težkih denarnih neprilikah in ker je bilo baš tedaj razpisano mesto učitelja glasbe v Ljubljani, je prosil za to službo (aprila 1816.). Salieri mu je dal priporočilo, ki pa je bilo napisano v takem tonu, da prošnja ni mogla biti uslišana. V obraz je rekel Schubertu, da ga bo podpiral, za njegovim hrbtom pa je priporočal njegove konkurente.

Mlademu glasbeniku so nato priskočili na pomoč prijatelji in znanci. Prekrbeli so mu stanovanje in hrano, da

je mogel vsaj nekaj časa brezskrbno delati. Schubert se je za to uslugo oddolžil z obilno produkcijo. Zjutraj je delal, popoldne se je sprehajal po lepi dunajski okolici, zvečer pa je posedal v prijateljski družbi in je kramljal o umetnosti. Taki gostilniški večeri, pri katerih ni nikoli manjkalo vina, so bili zelo razigrani. Imenovali so jih «Schubertijade», po Schubertu, ki je bil njih duša. Schubert se je ob takih prilikah prepuščal veselju in je rajal kakor otrok, kar je zelo blago vplivalo na njegov značaj, ki je bil nekoliko nagnjen k melanholiji.

Vendar se je moral skladatelj čestokrat boriti z velikimi gmotnimi skrbmi. Kljub temu, da je bilo njegovo ime na dobrem glasu, je težko našel založnika, ki bi mu kaj plačal za kompozicije. Večkrat je bil v takšni zadregi, da ni zmožgel niti najemnine za klavir. Njegova marljivost, svežost, neizčrpnost je nudila založnikom premalo jamstva za gmoten uspeh! Pod vplivom takih razmer se je Schubert v poletnih mesecih l. 1818. odzval pozivu madžarskega grofa Esterhazyja. Nastanil se je za nekaj časa v Zalazcu in je podučeval njegovi hčerki v glasbi.

Meseci, ki jih je preživel v Esterhazyjevi rodbini, so dali povod za govorice, da se je izcimil med hčerko grofa Esterhazyja in med skladateljem ljubavni roman. Šele pozneje so dognali Schubertovi življenjepisci, da je bilo vse to izmišljeno. Komtesa Karolina, s katero so spravljali Schuberta v zvezo, je bila l. 1818. jedva dvanajst let stara. Pač pa je znabiti čutil Schubert napram njej nekoliko simpatije šest let pozneje, l. 1824., ko je bil drugič pozvan k grofu v goste in ko je bila komtesa Karolina 18 let stara. Vendar o ljubezni med obema tudi topot ni mogoče govoriti. Schubert je ljubil drugo dekle, ki je pela v neki njegovi maši z lepim uspehom sopransko partijo in se je rajši kakor z glasbenikom omožila — s pekovskim mojstrom. Tako ni vsaj stradala.

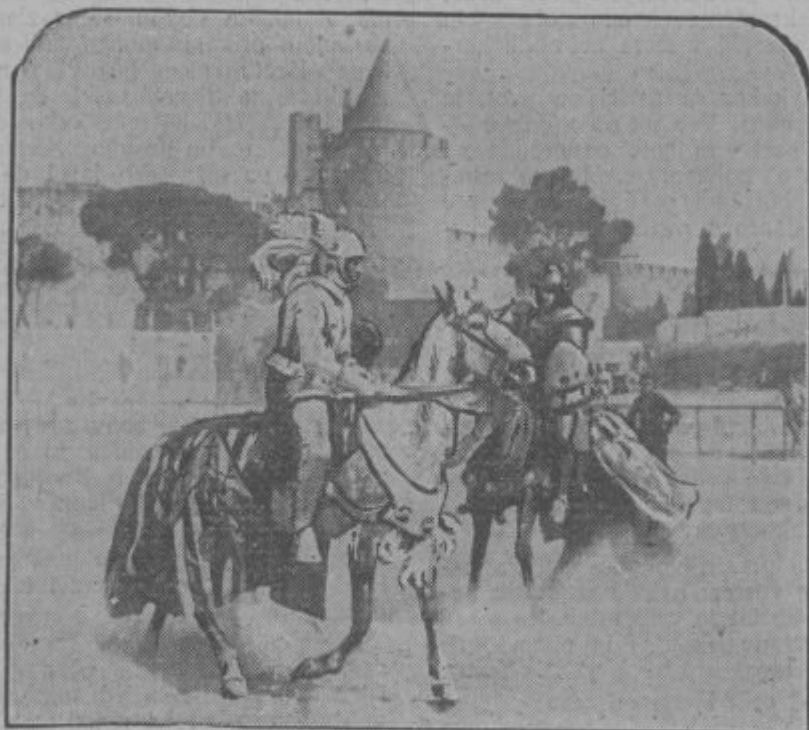
Naslednja leta je Schubert mnogo ustvarjal. L. 1817. je nastalo pet klavirskih sonat poleg slovith pesmi: Deklica in smrt, Memnon, Ganimed, Postrv. L. 1822. je napisal svetovnoznanu, žal, nedovršeno simfonijo v H-molu. Dovršil je samo dva stavka in skiciral Scherzo. Šest let pozneje je sledila mogočna simfonija v C-duru, eno naj-

slavnejših Schubertovih del za instrumente.

Poleg spevoiger, kvartetov, triov in oper je Schubert neprestano komponiral pesmi. Časih se jih je lotil kar ciklično. Delal je tako naglo, da večkrat sam ni vedel, kaj je napisal. Tako se je nekoč pripetilo, da je vzel v roko prepis lastne kompozicije, preletel note z očmi in rekel: «Glej, ta pesem pa ni slaba. Kdo jo je zložil?»

L. 1824. je prineslo Schubertu mnogo duševnih muk in trpljenja. Zunanje razmere so tako silovito pritiskale nanj,

V zadnjih letih Schubertovega življenja so se skladateljeve razmere za spoznanje izboljšale. Vendar niso nikdar prenehale gnotne skrbi. Baš te čase pa so nastajala najzrelejša dela. Leta 1826 je rojstno leto slovitega «Rondeaua brillant» za klavir in violino, dalje godalnih kvartetov v D-molu in G-duru, tria v B-duru in drugih kompozicij. V ta čas pade tudi začetek «Zimskega sprehoda», ki ga je skladatelj dovršil l. 1827. L. 1828., sklepno leto Schubertovega življenja, je prineslo veliko simfonijo v C-duru, zadnje tri klavirske

CARCASSONNE: Vojaštvo izvaja zgodovinske igre. Prvi jezdec: Karel IX. v zgodovinski opravi. (K članku na str. 153)

da se je spričo udarcev, ki so padali po njem, le težko vzravnal. In začelo se mu je rahljati še zdravje! To mu je vzelo ves dušni in srčni mir. Svojim prijateljem je večkrat tožil, da ugajajo ljudem najbolj tiste pesmi, ki so se rodile iz njegove največje bolečine. Z gradu grofa Esterhazyja je pisal dobrim znancem, da skuša «mizerno resničnost omiliti in ji dati drugačno podobo vsaj v domišljiji».

sonate, znani «Labodji spev» in «Zmagospjev Mirjam».

Polagoma se Schubertovo življenje jame nagibati h koncu. Že prej ga je nadlegovala omotičnost in omedlevica. Vstajal je ponoči, da bi se razhladil. Trajno mu ni hotelo odleči. Kakor ponavadi, je tudi 3. novembra vstal ponoči iz postelje in se sprehajal do jutra. Potem je stopil v Hernalds, kjer se je v cerkvi izvajal Ferdinandov «Rekvijem».

To je bila zadnja godba, ki jo je Schubert slišal. Prišedši domov, je tožil o bolečinah v glavi in o veliki izčrpanosti. Dne 11. novembra je moral v posteljo. Bil je še pri močeh in je pripravljaj še neke note za natis. Bolečin pa prav za prav sploh ni čutil. Kar mu dne 16. novembra postane nenadoma slabo. Pojavila se je živčna vročica. Njegov duh se je že kretal po kraljestvu fantazije. Brata, ki mu je stregel, je vprašal: «Kaj se prav za prav godi z menoj?» In zdravniku je dejal: «Bliža se konec». Dne 19. novembra popoldne je še enkrat povzdignil oči proti nebu, sprejel zakramente za umirajoče — in že se je preselil v sfere nebeških harmonij.

Reven, kakor je prišel na svet, je Schubert umrl. Vse njegovo imetje — obleko, perilo in note so prodali na dražbi za 63 goldinarjev. Med to zapuščino so bili tudi rokopiši, za katere ponujajo danes sto in sto tisoče. Schu-

bertov oče je dobil še račun za bolniške in pogrebne stroške: glasil se je na 269 goldinarjev in 19 krajcarjev.

Schuberta so pokopali v Währingu poleg Beethovna. Šestdeset let so počivale kosti tamkaj, l. 1888. so jih prenesli na dunajsko centralno pokopališče, kjer ležijo še danes.

Franc Schubert je početak moderne pesmi in pomeni za vokalno glasbo toliko kolikor Beethoven za simfonično muziko. Domišljija mu je kipeča in razgibana, izraz nežen, melodika bogata. Posebno izvirnost je dokazal v harmoniji. Z lahkim slogom se je zlasti Dunajčanom prikupil mnogo bolj od težkega Beethovna. Njegov pomen za glasbo je tako velikanski, da kulture pevca presoajo po tem, kako je dorašel Schubertovim pesmim. Njegova popularnost pa seže tako daleč, da so postavili iz njegovih pesmi celo opereto «Pri treh mladenkah».

Ivo Zor

„Pa kaj jih vleče v skale?“

To je problem pametnih in manj pametnih ljudi, ki so poštenj. Nekateri pa so taki, da se vedno vprašajo: »kaj pa bom imel od tega?«, preden se odločijo za kako stvar.

Zato se prezirljivo posmehujejo gorostasnim vestem o kaki planinski nesreči, ki jih čitajo v časnikih. Ko so se tako dosti pozabavljali in ponorčevali na račun tega, se kdo postavi in pravi:

»Le kaj neki imajo od tega?«

Njegova imenitnost pa se tukaj neha, zakaj nihče izmed čestite družbe ne ve odgovora na to vprašanje, niti on sam ne, ki je najimenitnejši!

Kdo bo odgovoril na to vprašanje tako jasno in pravilno, da bodo zadovoljni vsi ljudje, ki povprašujejo in tudi tisti najimenitnejši iz imenitne družbe?!

Govoril sem z nekim zdravnikom, ki je dejal, da je plezanje po njegovem naziranju taka strast, kot je n. pr. uživanje alkohola, nikotina ali celo morfija. Da je to strast, ki nekako mrtviči naš organizem, ki nas fizično utruji, in da je tisto narkotično stanje našega živčevja in mišičevja nekak užitek plezalcem.

Veleturist! Kaj se bomo res prištevali med življenske propalce, ki se pretepajo s svojimi načeli in blazno silijo v likvidacijo svojega življenja?

Omenjeni doktor namreč ni bil plezalec in ne turist. Svoje mnenje mi je izrekel popolnoma z znanstvenega vidika, teoretično torej.

Plezalce, s katerimi sem občeval, sem gledal z odprtimi očmi in poslušal z odprtimi ušesi. Niti migljaj njihove duše mi ni ušel v obliki posebne tonacije glasu, posebnega utripa v očeh in izrazitega razširjenja prsi. Ko sem se seznanil z najslavnejšimi, sem poskusih tudi jaz plezati — in tudi meni je posebno zvenel glas, posebno utripalo oko in so se mi izrazito razširjale prsi. Razumel sem jih in jih razumem, dasiravno sem *primeroma* še malo plezal!

Kolikor je ljudi na svetu, toliko je značajev! Drug drugemu so splošno na las slični, vendar se v bistvu razlikujejo tako zelo — kot gora in dolina.

Čestokrat se dogodi, da se dva značaja razlikujeta samo za malo, neznatno razlikico. Če se torej dva taka značaja srečata, je jasno, da se združita v

neomajno tovarištvo. Tista skromna razlika se sčasoma izenači, ker tako zahtevajo razmere . . . Ni torej čudno, če se združita dva človeka, čeprav različnih spolov, tako neomajno. Temu pa ni tako pri vseh tovarišijah. Dogodi se lahko, da je pri ljudeh, ki se vidijo najbolj tovariški, čisto drug vzrok tesne združitve.

Toliko v pravo razumevanje *plezalskega tovarištva*. V skalah, ko človek stoji tikoma poleg smrti, ko je njegovo življenje popolnoma odvisno od »človečnosti« *svojega tovariša*, spozna njegov in svoj karakter najbolje! Edino v skalah je mogoče popolnoma izrazito videti sveto harmonijo ali proketo disharmonijo. Nekatere vleče to v skaie. Spoznavanje značajev . . .

Po največkrat se lepo ujemata dva človeka. Le redko se primeri popolna skladnost treh ali več plezalcev. Vsaka plezalna edinica pleza vedno čisto sama, vse druge pa prepušča njihovim lastnim nazorom. Edinice specialnih značajev se brigajo za druge le v toliko, kolikor pride v poštev tekmovanje, ali pa plezajo samo zaradi tega.

Užitki, ki jih nudijo skale plezalcem, so pa dokaj različni. Ti užitki so popolnoma odvisni od plezalčevega značaja. Nihče prav za prav ne more naštetih: To in to so plezalni užitki. Vendar gre rad v skale ravno zaradi teh »čudnih užikov«, ki jih ne zna naštetih, in ki tako nepobitno obstojajo, da ga vlečejo na ponovno in ponovno plezanje.

Ali je to nemo spajanje z vesoljnim stvarstvom? Ali je to nem pogovor s smrtjo? Ali so to pogledi v ono življenje? — Vsekakor stvari so, katerih ne razume človek, ki ne pleza, čeprav je še tak turist sicer, da ni hribine in krtine na vsej slovenski zemlji, na kateri on še ne bi bil in da ni kože in gostilne na planinah, v kateri ga on še ne bi »žajfal« *. . .* Kdor se res zanima za naše užitke in je pripravljen zanje nekaj žrtvovati, naj poskusi plezati; in če je le še količjak ohranjen v svoji prirodnosti, da ima količjak kontakta s krasotami ter vsemogočnostjo prirode, jih bo umel koj na prvi mah.

Plezanje je panoga turizma, ki zahteva vsega človeka, vseh njegovih moči in vse njegove najbolj koncentrirane volje! Plezanje ni za lene; otolstele ljudi, ali kakor pravimo — komodne ljudi, To so užitki, zaradi katerih mora človek žrtvovati ure in ure

časa, zaklade in zaklade fizične kakor tudi duševne energije ter še marsikaj drugega . . .

Za bivak v steni, za iskanje prijemov na eksponiranih mestih, za potezanje lastne telesne teže po steni navzgor ter za plezalne užitke ni vsak! Ravno tako kot tudi ni vsak za parket, za charleston, za šampanjec in za — *chambre séparé*.

Na misel mi je prišel zanimiv dogodek:

V neki restavraciji v Kranjski gori je sedela večja družba letoviščarjev. Bili so to piškavi, senzitivni ljudje, blede polti, s cigaretami v ustih in tako podobni drug drugemu, da nisi razločil moškega od ženske. Pogovor se je pletel o neki »modernj zadevi«.

V tisto sobo pa sta vstopila dva mlada turista. Njune hlače, prsti in cepini so pripovedovali o težki plezalni turi, ki sta jo imela za seboj. Utrujena sta pocerala na stole in srebala vsak svoj malinovec.

Letoviščarji so ju jeli povpraševati, kje sta bila in kaj sta počela. Vljudno sta jim plezalca odgovarjala, kot se to spodobi tako finim ljudem. Naposled pa je zopet hotel biti neki neznamen gospodič imeniten in hoteč se postaviti pred vso navzočo družbo nagovoril enega izmed »hribovcev«. Vprašal ga je pomilovalno:

»Le kaj imate vendar od tega? Jaz ne bi šel plezat . . .«

Mladi plezalec pa je dvignil svoje roke in jih položil mlademu »salonskemu levu« *na rame*, da se je streslo šibko telesce:

»Vsako tele ima svoje veselje!«

Naša gada sta naprtla nahrbtnike in odšla na kolodvor, da se popeljeta zopet v preljubo »kranjsko deželo« *. . .*

Vsak »zakaj«*?* ima svoj »zato«*!* Govoriti moramo namreč o različnih vzrokih, zaradi katerih gredo plezalci v steno. Nekatere plezalne skupine gredo samo zaradi vzroka »plezati«, drugi plezalci pa zaradi plezalnih užikov.

Pripomniti pa moram, da so tudi vzroki popolnoma individualni in da se čisto ujemajo s plezalčevim značajem. In da se plezalci, ki plezajo zaradi vzrokov, — navadno ubijejo v stenah. Dogodi pa se tudi, da postane plezalec, ki pleza zaradi užikov žrtev onega, ki pleza zaradi vzrokov. Žalostno in strašno je plezanje, če gresta v steno dva

taka tovariša, zlasti, če je oni, ki pleza zaradi užitkov odvisen od drugega . . .

Vzroki, ki kličejo nekatere plezalne skupine v steno, so na kratko ti-le: So plezalci in takih je največ, ki plezajo zaradi čistihlepnosti. Zato torej, da jih občuduje svet, ker popisujejo svoja plezanja javno in na sekundo ter milimetre natančno. Vobče se zahteva in spodobí, da se jih spoštuje.

Drugi se specializirajo na nove smeri ali »probleme« iz istih vzrokov kot prvi. Zmožnejši se povzpenjajo na težje, vratolomnejše stene in strogo pazijo na čas, v katerem so »problem« rešili, zato, da se zabavajo nad trudom in naporom nekoliko slabejših, ki pridejo na vrh pet minut in tri sekunde pozneje kot oni, ali pa, ki sploh ne pridejo na vrh, ker se zaradi nepričakovanih okolnosti — zaskočijo. To so že jako sportno-barbarska naziranja, ki jih skrivajo ti specialni plezalci pod najidealnejše in najpestrejše krinke, kot je na primer nacionalnost, češ, Slovenci ne smemo pustiti, da bi rešil prvi tujec nov problem v naših stenah . . .

Nekateri plezajo zopet zato, da se kažejo spretnejše od drugih: tam, kjer si ti stokal na vrvi navezan in v plezalkah, tam sem šel jaz obut, nezavaran in »z rokami v žepu«. To je namreč sila imenitna stvar, ki je zahtevala že več žrtev!

So pa tudi plezalci, ki so ponosni na to, da so bili na točkah, kjer še ni stala človeška noga.

Pa je še mnogo takih vzrokov (a navedeni so najbolj slikoviti), zaradi katerih gredo plezalci v stene, razen tistih gotovih plezalnih skupin, ki gredo čisto iz posebnih nagibov plezat. Dobe se namreč tudi sila romantične in avanturistične duše med plezalci. — Prvo plezalno turo napravi običajno vsak turist iz radovednosti. Šele pozneje se izpremeni v »vzrokarja« ali »užitkarja«.

Kaj pa so to plezalni užitki?

Ko pride človek v steno, ko stoji nad brezdanjimi prepadi, se čisto prerodi, postane ves drug. Ko zre vsemogočnosti naravnosti in neposredno v oči, ko občuti svojo borno, — svojo, rekel bi mikroničevost, tedaj mu iz dna duše vzkipi nemi psalm materí Prirodi. Tedaj občuti, kako slepi so vsi tisti, ki se šopirijo in si domišljajo, da so bogve kaj, pa najsi so še tako gmotni, telesni ali duševni velikani. V skalah cveto

krasne rože čiste, kristalne resnice, ki je včasí tako sladka, včasí pa tako strašno grenka . . .

V stenah so vsi, vsi enaki! Vsi so tam prav toliko vredni kot lišajček, ki raste skrit v razpoki, ali kamenček, ki stoji z nedoločeno usodo na skrajnem robu ozke police . . .

V krajih, ki jih drugi ljudje sovražijo in pravijo plezalcem, da so norci itd., prav v teh krajih se jekleni in kristalizira človekov značaj. To so pač sveti kraji, v katere so poklicani le svečeniki in verniki, da poklanjajo svoja srca veliki materi Prirodi. Drugim so ti kraji nedostopni in zasovraženi. Mar ni to užitek? Mar ni to nekaj najlepšega na svetu, biti v tako tesnem spoju s prirodo in v njenem naročju premišljati o življenju? . . .

Krasen užitek je zavest, da si premagal mesta, na katerih si visel med nebom in zemljo in si videl, da še ni prišel čas, ko boš moral iti preko mostu, ki veže predsmrtnost in posmrtnost.

Lepa je zavest, da imaš velike zmožnosti, ki te vzposablajo, da zlezeš ljubí Materi v naročje in poslušaj kako ji utriplje srce morda samo zate, ki si vreden njene ljubezni . . .

ZUŽELKE, KI NE ČUTIJO BOLEČIN

Ameriški raziskovalec H. Bastin je opazoval drobne živalice, zlasti žuželke glede njihove občutljivosti. Insekti so zelo občutljivi, vendar se zdi, da nimajo čute za bolečine. Mravlje imajo razvit vid za ultravijoličasto svetlobo in sploh razvita čutila. Tako jim postane neprijetno, če se jim stiskajo tikala ali če se jim nudi tekočina z jedkim vonjem. Forel pa dokazuje, da čebele sicer izorno vidijo, ne čutijo pa bolečin. Forel je za poizkus izrezal čebelam ves sprednji del glave, le oči jim je bil pustil. Ko jih je bil izpustil na prosto, so poletele na najbližji cvet in se trudile sesati med, kar jim seveda ni uspelo. Niso pa kazale niti malo zaznatnega občutka, da jih kaj boli. Kačjim pastirjem ali libelam lahko odrežemo ves zadek, ne da bi sploh kaj občutile. Z nenasitno požrešnostjo se vržejo na svoj plen, ali hrana jim izpada iz telesa na odprtem delu prebavnega aparata. Tudi speče metulje lahko prebodemo s šivanko, pa se ne bodo zbudili. Zdi se tedaj, da so drobne živalce neobčutljive za bolečino. V borbi za obstoj je to kaj dobro sredstvo. (»Priroda«)

Jubilej najstarejšega francoskega mesta

Dva tisoč let mesta Carcassonne

Izmed tujih kuriozitet meseca julija se nam zdi omembe vreden nenavadni jubilej francoskega mesta Carcassonne, ki je slavilo petnajst dni zaporedoma dva tisoč letnico svojega obstoja. V množici raznovrstnih jubilejev je to tako častitljiva številka, da je ne more prezřeti, kdor ljubi starine. Nemara je pri nas, mladem narodu, ki ima v svoji preteklosti tako malo tega, s čemer bi se bil postavil pred drugimi narodi, te ljubezni zelo malo, nekoliko premalo. Pri Francozih, ki se že od nekdaj ponašajo s svojo »gloire« (slavo), ki zro samozavestno na tisočletje

letnega obstoja tega mesta velik dogodek za vso sredozemsko Francijo, pa tudi za ostalo državo. Kje je še mesto v Evropi, ki se lahko postavi s takim jubilejem? Atene, Rim... Ni čuda, če so meščani carcassonnski proslavili častitljiv jubilej svojega mesta z dolgotrajnimi slavnostmi, h katerim so vozili vlaki z vseh strani Francije.

Romanopisec Alphonse Daudet, ki je ustvaril nesmrten tip Tartarina Tarascona, velikega bahača, čigar največja slabost je, da ima preveč živahno domišljijo, je zapisal, da je v Franciji skoraj vsak človek Tartarin Tarascon.

CARCASSONNE:
*Prizor iz zgodovinske
igre na prostem (doba
Karla IX.)*

kulturnega in političnega razvoja pod francoskim imenom, v njihovem duhu in v njihovem jeziku je te ljubezni veliko, nekoliko preveč.

Južna Francija je dežela, ki je bila zmerom zelo ponosna na svojo zgodovino. Začetke svoje civilizacije polaga že v dobo feničanskih in starogrških naselbin ob sredozemski obali. Za časa Rimljanov je bila cvetoča provinca, v srednjem veku pa so prihajali od nje žarki najbolj odbrane kulture. V tej južni Franciji, kjer skoraj na vsakem koraku trčiš z zgodovino, je Carcassonne čudovito ohranjen kotiček, v katerem vidi Francija najslavnejšo pričo svoje preteklosti. Zato je bil jubilej dvatisoč-

Osobito še na jugu... Zato so tudi Carcassonneci ponosni nase in so storili vse, kar so mogli, da bi v jubilejnih dneh oživel preteklost njihovega mesta. Bile so prireditve, ki so obujale gledalcem davni srednji vek: vojaki v starodavnih uniformah, vitezi, lepoticke, trubadurji... vse je šlo pred očmi zbranih in izbranih gostov, ki so prihiteli v to mesto, da se naslanjajo na francoski »gloire«. Vršile so se igre pod milim nebom, starinski plesi, viteški turnirji. Med drugimi gosti se je bil pripeljal tudi prezident francoske republike. Nam so poslali iz Francije več lepili slik, ki jih objavljamo ob zaključku proslav. Vzlic vsemu svojemu slovesu je

Carcassonne pri nas skoraj neznan in so naše slike in vrstice le eden poslednjih in najbolj oddaljenih odmevov teh jubilejnih slavnosti...

Carcassonne leži 92 km jugovzhodno od Toulouse ob reki Aude. Steje okrog 30.000 prebivalcev. Mesto se razteza na hribu — tu je njegov najstarejši del — in na podnožju hriba. Zgornje mesto tiči na častitljivem skalovju in je obdano od dveh dobro ohranjenih zidov: vnanji je dolg 1500 m in ima 16 stolpičev, notranji pa meri 1100 m in šteje 29 stolpičev. Prvi zid je zgradil Ludovik Sveti, drugi pa je znatno starejši: tu je še kamenje, ki so ga vzdavale roke Galcev, popravile roke Rimljanov in drugih narodov: od prvih stoletj naše ere do 15. stoletja so ga gradili, rušili in spet gradili, mestoma pa le popravljali. Oba zida Francozi skrbno varujejo pred zobom časa. Pogled na to zidovje, ki se vzpenja med skalami pod jasnim nebom juga, je veličasten; gledalcu se vsiljuje močna impresija srednjega veka z vso njegovo tajinstvenostjo.

Prav tako starodavno je notranje mesto. Francoska vlada je odredila, da se ne sme nič samovoljno rušiti in izpreminjati; vse ostani tako, kakor so zapustila davna stoletja. Tu so še ohranjene stare hiše, viseči mostovi in vse polno priprav stare vojne tehnike, zakaj Carcassonne je slovel v vseh časih kot znamenita trdnjava in je bil prizo-

rišče mnogih zgodovinskih dogodkov. L. 418. je prišel v posest zapadnih Gotov, l. 725. so ga osvojili Saraceni, leta 722 ga je Pippin Mali priključil državi Frankov itd. Vse te dobe so zapustile še ohranjene sledove. Tudi rimska doba, saj so Rimljani že l. 72. pred Kristusom proglasili Carcassonne — takrat Carcaso — za privilegirano mesto. Kdaj je prav za prav nastala ta trdnjava, ni dognano, toli častitljiva je nje starost. Početki Carcassonne segajo v legendarno dobo, morda v feničanske čase. Najvplivnejši je bil v srednjem veku, ko je videl najslavnejše vladarje in vojskovodje, ki so se vrstili od petega tja do 15. stoletja. Rekli smo, da je iz te dobe ostalo največ in ostalo je zelo mnogo, več kot drugod. Kadar nad njegovimi številnimi stolpi, ki pričujejo o davnih Gotih, posine mesečina, se vidi kakor legendarno mesto prikazen izza davnih dni...

V Carcassonneu je cela vrsta stavb, ki so pomenljive in značilne za srednjeveško arhitekturo. Znamenita je med drugim katedrala St. Nazaire, ki je bila zgrajena v 11. stoletju. Zidana je napol v romanskem, napol v gotškem slogu in ima divna okna s starinskimi slikarjimi v steklu. Skratka: to najstarejše francosko mesto je pravi pravcati muzej, kakor jih je malo v Evropi, ki o nji pravijo ameriški zelenci, da je vsa en sam muzej...

Ali poznate banane?

Ali poznate banane? Danes vidite ta prijetni sad v vsaki delikatesni trgovini; v velikih mestih ga prodajajo celo na stojnicah, kakor oranže. Ne tako pred vojno! Takrat so se videle banane le ob izrednih prilikah, na bogatih gostijah. Med našimi čitatelji jih najbrž ne bo mnogo, ki bi poznali banane tudi po okusu, saj so pri nas v primeri s ceno v Avstriji, na Češkoslovaškem, v Franciji in Italiji še vedno predrage. Pa tudi med onimi, ki so se že naslajali z bananami, jih utegne biti malo, ki bi vedeli, odkod prihajajo in kako se goje.

Banane, kakršne dobivamo na evropskem trgu, so sad enako imenovane rastline, ki je prvotno rastla divja v Indiji na podnožju Himalaje, pa na Javi

in na okoliških otokih. V senci banan so baje počivali indijski modrijani iz se hranili z njih sadom. Zaradi tega je sloveči rastlinoslovec Liné nazval banano »Musa sapientium«, t. j. drevo modrecev. Odtod se je banana že zgodaj razširila po vseh pokrajinah s tropskim podnebjem; preden so Evropec odkrili Ameriko, je bila v srednji in južni Ameriki važen sadež. Inkom in Aztekom celo poglavitna hrana.

Danes je banana razširjena po vsem tropskem in subtropskem pasu, t. j. med 30 stopinj severne in 30 stopinj južne širine, povsod, kjer je dovolj gorko in vlažno. Nekatere bolj utrjene vrste se goje celo na obrežju južne Italije in Španije. V tropskih deželah so najznačilnejša rastlina, ki se posebno

razkošati okoli hiš. Po velikosti so pravi velikani med rastlinami. Banana ima v zemlji trdne in dalj časa živeče korenine, vsako leto ji zraste znova »deblo« z bogato krošnjo velikih, smaragdno zelenih listov. »Deblo« banane pa ni leseno, temveč sestoji iz spodnje plati listov, ki so tesno prilepljeni drug k drugemu. To rastlinsko deblo je ne navadno prožno in hkrati čvrsto; v višini 2—6 m ima obilno listnato krošnjo. Listi so dolgi 1—4 m (izjemoma celo 6 m) in široki 30—100 cm. Za 6—12 mesecev potem, ko banano posadimo, vzhikne med listjem mogočna, do 150

cm dolga palica rdečih in žoltilih cvetov. Najspodnejši cveti na tej palici so rodovitni, višje položeni cveti pa jalovi. Sad dozori v treh mesecih; dolg je 1—3 dm, podoben kumari in žolte barve (pri nekaterih vrstah oranžne ali celo rdeče). Na omenjeni palici visi sad tako na gęsto, da tehta neredko do 50 kg, saj utegne dozoriti do 300 kosov. Po dozoritvi sadu odmre rastlinin nadzemni del; potemtakem traja nje življenje komaj 9—15 mesecev. Koliko časa pač potrebuje naša rastlina, da zraste 10 m visoko? Takšna potrata z živim stavbnim gradivom je mogoča le v tropskih, kjer ima priroda vsega v izobilju. Zares je bananino steblo mojstrovina narave: nekaj metrov visoko rastlinsko deblo je tako močno, da ne nosi le težke krošnje ogromnih listov, marveč tudi do 50 kg sadu.

Za domače prebivalstvo tropskih krajev so banane jako koristne, saj ta rastlina spremlja ondotnega človeka od

zibelke do groba. Mati vzame par bananinih listov in jih pritrdi na obeh koncih: evo zibelke otroku. Od zgodnje mladosti so mu banane vsakdanja hrana, često skoraj edina; nezrele sadove posuši in razmelje, pa ima moko, dočim si iz prezrelih sadov pripravlja bodisi očet za skromno kuhinjo bodisi opojno pijačo za pojedine. Veliki listi banan so mu pokrov za hišo, prav tako kot mu rabijo namestu naše mize pri kosilu. Z njimi krmi domačo živino, a v posušeno listje zavija razne reči kakor mi v papir. Odmrla debela in listje mu nudijo sirovino, ki iz nje izdeluje tkanine in vrvi; prav tako z njimi kuri v kuhinji ali pa jih uporablja za pognojitev mladim bananam. Mlado listje je uspešno zdravilo za rane; kadar pa kdo umrje, mu dajo par banan na pot v večnost. Zato v tropskih krajih skoraj ni hiše, kjer ne bi rastle več banan; le-te dajejo hiši in vsej okolici značilno obeležje. Kakšen dobrotnik so ljudem, pričuje to, kar smo pravkar povedali, vzlic tem koristim pa ne zahtevajo nobenega posebnega negovanja.

Kdor je užival banano, ve, da njen plod nima semena, koščic, ki ga ima vse drugo sadje; le divje rastoče banane v južni Aziji jih imajo. Drugod se razmnožujejo na vegetativen način.

Seveda je velik razloček med gojenjem banan pri domačinih v malem in med pridelovanjem na veliko v plantažah. Banane zahtevajo dobro, sipko prst, v kateri se hraniva tope naglo in lahko, potem visoko povprečno letno temperaturo 26—27 stopinj, pri čemer ne sme le-ta nikdar pasti pod 15 stopinj C. Padavin mora biti pod 1500 mm. Najbolje uspevajo v obrežnih nižavah, kjer je vzduh nasičen z vodnimi pari. Zahtevajo sigurnega varstva pred vetrovi, ki so jim najbolj sovražni, vendar jim ohrana ne sme zmanjšati svetlobe, ki jim je nujno potrebna, kar je posebno važno v plantažah.

Za napravo plantaže je tedaj prvo in poglavitno, da gojitelj najde v vsakem pogledu pripraven prostor. Ko je to vprašanje rešeno in so mladike zasajene, ni več do trgatve velikih skrbi; treba je le odstranjevati plevel in odrezavati prebujne poganjke. Največja trgatav je v prvih mesecih leta. Dr. H. Meyer nam jo opisuje v svojem opisu »Jamajska banana« takole:

Sadje se potrga že prej nego dozori popolnoma; v plantažah enkrat ali dvakrat na teden, kakor že dopušča transport. Nadzornik plantaž ali »manager« se radiotelegrafično informira, koliko kosov lahko sprejme prihajajoči parnik (povprečno gre za 90.000). Zdaj jih je treba urno natrgati, zakaj sad mora biti v enem dnevu ne samo natrgan, ampak tudi že prepeljan s farne na najbližjo železniško postajo in odtod v pristanišče. Znano je, da vsaka bananina rastlina rodi sad samo enkrat, zato je trgateg kaj preprosta: delavec nareže že omenjeno dolgo palico, da se nasloni med krošnjo in tu obtiči, nakar jo drug delavec oprezno odreže in zdaj odnese sadje na najbližjo trato. Banane pa se lahko prav hitro pokvarijo, zato je prva zapoved, da naj se transport od plantaže do pristanišča izvrši kar najhitreje. Na velikih plantažah so na razpolago najmodernejša sredstva, med njimi električna železnica, ki ima več tirov, tako da vlaki s posebnimi vozovi neprenehoma vozijo sem in tja. Nakladanje v vagone se opravlja silno naglo in večje, pri čemer se zavrne količjak nagnit sad, tako da gre na pot zgolj zdravo sadje. V 24. urah je ves tovor za parnik v pristanišču in v nadaljnjih 12 urah je vse naloženo. Če se ne bi prevoz izvršil naglo in brezhibno, bi bila nastala ogromna škoda.

Parniki za prevoz banan so prirejani docela v ta namen: banane morajo biti zavarovane pred poškodbami in pred prenatragim dozorevanjem. Skladiščni prostori na parniku so razdeljeni v številne komore, njih stene so nagačene s plutovino, pokrite s cinkom in prevlečene s platnom, da sadje ne pride v stik s kovino. V celice se mora dovajati dovolj čistega zraka, a z ogljenčevo kislino napolnjeni vzduh je treba skrbno odvajati; prav tako morajo stalno nadzorovati toploto v teh prostorih, ki bo di primerno visoka, kakor že zahteva zrelost banan in oddaljenost od mesta, kamor so namenjene. Že med trganjem in prevozom v pristanišče nekoliko dozorevajo; ker pa velja načelo, da morajo biti zrele stoprav ondi, kjer se bodo prodajale, skušajo ves čas umetno uravnavati dozorevanje. V ta namen jih ohlajujejo z mrzlim zrakom. Ohlajevalne naprave so na parniku za prevoz banan znatno večje in popolnejše nego na parniku, ki prevaža zmrazjeno meso, čeprav meso zahteva znat-

no nižjo toploto. Toda banane niso kosi mrtve snovi kakor meso, marveč tako rekoč živa bitja, ki jim je treba zrak in gorkote.

Zanimivo je tudi nakladanje banan na ladje. Nešteti elevatorji odpravljajo sadje z vagonov naravnost na ladjo. Tu ga še enkrat temeljito preiščejo, kajti na parnik sprejmejo res le popolnoma brezhibno blago; posebni stroji na koncu elevatorjev avtomatično beležijo, koliko sadja je prišlo na ladjo. Ko je vse naloženo, se parnik brž poda na pot in plove s hitrostjo osebnega brzoparnika. Že pred prihodom v mesto namembe je ondi vse pripravljeno za izkrcanje. Neskončna vrsta vrečic se avtomatično pomika s palube na obrežje, odtod pa vodoravno bežeči pasovi odpravljajo sadeže naravnost v železniške vozove, ki so prirejani nalašč za prevoz banan. Vagoni se ogrevajo z električnim tokom, ventilatorji pa skrbijo za enakomerno razdelitev toplote. Pred neprijetnimi vplivi vnanje temperature varujejo banane dvojne stene, ki so zunaj pokrite z belo šoto, da se odbijajo solnčni žarki. Vrata so popolnoma zračna, pozimi pa trda. Posebej pa je treba skrbeti, da se ne bi banane stiskale in mečkale. Vozovi so tako prirejani, da jih lahko pripnejo k vsakemu osebnemu vlaku. V velikih mestih so za banane posebna skladišča, kjer jih puste dozoreti in jih potem prodajajo trgovcem. Samo docela zrele banane imajo največ sladkorja in nežen aroma.

Posebni parniki za prevoz banan so bili upeljani stoprav tik pred svetovno vojno, ob istem času so železniške uprave preskrbele tudi za primerne vozove. Temu dejstvu gre hvala, da se v državah, ki imajo te vozove, prodajajo banane popolnoma zrele in prvovrstne kakovosti.*)

Ta sadeži so začeli izvažati iz Jamajke stoprav l. 1870. in sicer najprej v pristanišča Zedinjenih držav ameriških. Tu so postale takoj priljubljene in ker so trgovci mnogo povpraševali po njih, so jih jeli v tropskih deželah če-

*) V Pragi se je dobil v juniju kg banan za 12 Kč in časniki so ob tej priliki zabeležili značilno dejstvo, da je toliko stal tudi kg višini iz praške okolice. In vendar — koliko stroškov in skrbi je z bananami, preden prispejo n. pr. iz daljne Jamajke na Češko! Nizko ceno in izborna kakovost banan na Češkem omogoča to, da ima republika posebne vozove za prevoz banan, ki jih Jugoslavija seveda nima. Op. prevaj.

dalje bolj gojiti. Največ jih pridelajo v Srednji Ameriki, na Jamajki, Costarici, Panami, Nicaragui, Guatemali itd., goje pa jih tudi v Afriki (Kanarski otoki), Aziji, Oceaniji in Polineziji. Pred svetovno vojno se je izvozilo iz tropskih dežel približno 36 milijonov meterskih stotov, po vojni pa se je izvoz dvignil na najmanj 50 milijonov q.

Zakaj neki se je banana tako razširila po vsem svetu? Zakaj ljudje toliko kupujejo njen sad? Vzrokov je več. Predvsem so banane izborno, slastno in aromatično sadje, ki nas spominja najbolj močnatih hrušk, po prijetnem vonju pa jih prekaša. Nobenega sadja ne moremo uživati čistejšega in bolj higijenskega od banan, ki jih vnanja neuzitna in lahko odstranljiva lupina varuje pred prahom, mikrobi in drugo nesnago. Banane pa niso samo delikatna jed, ki prija finim želodcem, marveč so tudi dobro hranivo, ki je prav redilno in prekaša v tem pogledu vse naše sadje. (Banana vsebuje 75 % vode, jabolka pa povprečno 83.58 %, hruška 83.03 %, črešnja 80.26 %, oranža 89.01 %. — Banana ima nadalje 1.20 % beljakovin, jabolka 0.39 %, hruška 0.36 %, črešnja 0.62 %, oranža 0.73. Oglj. hidratov ima banana 20.05 %, jabolka 12.90 %, hruška 11.80 %, črešnja 11.41 %, oranža 5.54 %, takisto ima banana 0.90 % raznih soli, ki jih vsebuje ostalo sadje znatno manj.) Pri tem ne smemo pozabiti vitaminov, ki jih je v presnih bananah veliko in ki so za človeško prehrano zelo važni. 100 g banan predstavlja redilno vrednost 80 kalorij. Vse to pričuje, da banane niso luksuz, temveč zelo dobra hrana za odrasle in posebej še za otroke, sad, ki zaradi svoje lahke prebavljivosti in velike hranivosti prekaša naše domače sadje, pa tudi tuje, n. pr. oranže. Če se uvažajo k nam v velikih količinah sicilijanske oranže, zakaj bi država umetno ovirala uvoz znatno koristnejših banan?

H koncu naj zabeležimo nekatere recepte za uživanje banan. Pri nas bodo sicer ostali na papirju, ker so banane predrage, nemara pa bo kdo segel po njih v boljših časih, ko ta prijetni sad ne bo več po krivici smatran za luksuz. Najenostavnejše je uživanje brez vsakršne priprave, le olupiti je treba banana. Delikaten pa je n. pr. *pudding iz banan*. V pol litru vode skuhamo 6 olupljenih banan, dodamo žlico Maraschina ali Curacao, sok in ostrugano skorjo

ene citrone in malo sladkorja; to zmes pasiramo skozi sito in jo damo kuhati z dvema rumenjakoma toliko časa, da se zgosti. Nato zložimo piškote v obliki puddinga, vsipljemo na nje kašo iz banan, jo pokrijemo spet s piškoti in pečemo 20 minut v bolj slabi vročini. Pudding se servira vroč ali hladen, obložen s kompotom. Dobre so tudi *omelete iz banan*. Testo se napravi kakor po navadi za omelete; iz jajc, moke, mleka, sladkorja in soli in se speče; olupljene banane se razrežejo, pomešajo s sladkorjem, citronovim sokom in s smetano ter se na kozici ogrejejo. S to zmesjo se napolnijo omelete, posladkajo in postavijo gorke na mizo. — Velika slaščica za sladkosnede ljudi je *konlet iz banan*. Olupimo banane in jih razrežimo, potrosimo s sladkorjem, nakapljamo nanje nekoliko likerja in naj stojijo tako dobre pol ure; nato pomočimo zmes v razredčeno marmelado in jo obrnemo nekajkrat v nastruganem kruliku ter vse poijemo s čokoladno juho. — Dobre so nadalje *pečene banane*. Olupimo banane, jih razpolovimo po dolgem in položimo v kozico z raztopljeno mastjo; na vsak reženj banane dajmo košček masti, posipljimo s sladkorjem in poškopimo s citronovim sokom; nato se pečejo 15—20 minut v zaprtem štedilniku. — Sladoled iz banan se izdeluje takole: Zmešajmo 2 jajci v 1 osminki litra vrele smetane, oslajane s 7 dkg slakorja. To zmes mešajmo na štedilniku toliko časa, da se zgosti. Nato jo dajmo ohladiti in ko je hladna, ji primešajmo precejen sok ene citrone, dodajmo 4 tanko razrezane banane in damo vse to v pripravo za izdelovanje sladoleda, ki hladi z ledom in soljo; čez nekaj minut imamo izvrsten sladoled.

Takih receptov je vse polno.

Izkušnje in spoznanje najlažje iztrebijo predsodke. Tak predsodek je, da bi bila banana večji luksuz kot je n. pr. oranža ali citróna. Četudi prihaja iz bolj oddaljenih krajev in zahteva transport posebnih priprav, skrbi in stroškov, nam pričujejo cene banan v drugih državah, da je lahko ta sad dostopen tudi onim slojem, ki ga v prejšnjih časih niso poznali niti po imenu.

(Po doc. dr. Fr. Novaku v «Širým světem»)

.....

Ilustracije — lesorezi v današnji številki so delo slikarja-grafika Ela Justina

Ralph Cornwall

Stava brez izgube

Vroč skotski todny je nemara premočna pijača za mehkužnega tujca, a nobena druga se ni bolj prilagala splošnemu navdušenju. Videli smo pri tej dirki kakor kuhan rak rdečega Lloyda Georgea z mlečnobelimi lasmi. Stopical je v svoji loži z noge na nogo in daleč iztezal vrat. Na koncu pa je stopil k zmagovalcu sam kralj v žaketu in s klinasto bradico, se nasmehnil in mu stisnil roko ob nepopisnem kričanju množice. Tako se je tedaj zgodilo, da smo odprli še drugo steklenico whiskyja; nu, naposled mi res ni bilo žal. Zrak je sladko in ostro dišal po pogreti šoti. Čist, hladen vetrič je pihljal tako ostro kakor na morju. Klanci onstran barja so bleščali v večerni zarji kakor čreda ovac pri vodnjaku. Daleč naokrog se je čulo otožno čivkanje prib, jerebice so se oglašale.

Takrat nam je povedal razvneti mister Jonathan svojo čudno zgodbo: Baš nekega večera je bilo, ko sem jahal iz Kingstona v Windsor k nujni zapuščinski razpravi. Bilo je hudo vroče in sem se utrudil. Zvečer se je pooblačilo, zapihal je veter in kmalu se je vllila strašna ploha. Nisem mogel naprej v mesto. Neprestano grmenje mi je splašilo konja, ki sploh ni bil vajen daljših izletov. Zdirjal je čez drn in strn ter se je pomiril šele v gozdu pol ure kesneje. Tam sem se sam z veseljem ustavil, ker sem zagledal gostilno.

Prišel je hlapec. Izročil sem mu drgetajočega konja in sem vstopil. V jedilnici je bilo svetlo, snažno, prijazno. Okoli mize je vedrilo več popotnikov. V peči je prasketal ogenj. Z mize je vabila gnjat z jajci, mrzla teletina s peso na solati ter zajčja pečenka. Šel sem takoj večerjat in sem hkrati poslušal, kako se menijo moji sosede. Tako je neki možak pripovedoval, da ga je vrigel vihar s sedla. Drugemu se je polomil kolesefj, tretjemu pa je obtičal avto v jarku. Skratka: vsak je doživel kaj neprijetnega. Naposled je neki gospod dejal: Še duhovi in prikazni imajo rajši suhe in svetle mesečne noči! Še njim se ne ljubi rajati po takem nasjem vremenu!

Poleg mene je sedel skrbno oblečen, jako prikupljiv mladenič. Nasmehnil se je tem besedam in rekel:

— Najbrž ste dobro poučeni o navaadah in šegah duhov, če veste, da ne marajo biti umazani ali mokri.

Gospod, ki je govoril o duhovih, ga je srdito pogledal in odgovoril: — Nikar ne bodite, mladi gentleman, lahko miselni nasproti rečem, ki presegačo vaše obzorje!

— Jaz pa ne razumem, kako je mogoče resno govoriti o teh rečeh — je mirno odvrnil mladenič. Menda ne boste trdili, da duhovi zares obstojajo.

— Če bi tudi bili, — se je izzivalno odrezal nasprotnik. — si vi ne bi drznili pogledati jim v oči.

Mladenič je planil pokonci. Bil je ves rdeč od žalitve.

— Gospod! Lahko bi mi drago plačali vašo opazko, a ne kaže, da bi tvegali čast zaradi take neslanosti!

— Kaj, neslanost?! — je vzkliknil nasprotnik, tudi skočil na noge in vrge: na mizo težko denarnico: — Tukaj-le je 50 funtov. Rad vam jih dam, nejezerni Tomaž, če se mi ne posreči pokazati vam duha katerega koli pokojnikov, ki ste jih poznali.

Vsi ostali smo radovedno poslušali ta prepir.

Mladenič se je trenutek obotavljal, nato pa je dejal:

— 50 funtov, dragi sir, je preveč za ubogega dijaka. Nudim vam samo 5 funtov, ki jih imam v žepu. — je rekel in je bankovce položil na mizo.

— Tukaj imate še 4 funte, — sem pristavil in potegnil omenjeni znesek iz listnice. Če je dovoljeno, se prav rad udeležim vajine stave.

Čim sem sprožil to ponudbo, se je vsul denar z vseh strani. Vsi so bili za igro in v trenutku se je nabralo nad 50 funtov.

Ta, ki je ponudil stavo, je zbral bankovce in izročil vseh 100 funtov visokošolcu. — Tako sem prepričan o zmagi, — je rekel mirno, — da prav rad prepustim denar nasprotniku: saj ga bo imel prav malo časa!

Poiskali smo uto na vrtu tik hiše in zaklenili vanjo dijaka. Imela je eno samo okno in vrata: opazovanje je bilo torej lahko in beg nemogoč. Na mizo v uti smo položili duhu namenjen papir, peresnik, črnilo. Dijaku pa smo odvezli vžigalice, da ostane v popolni temi.

Ko smo ga zaklenili in smo vsi ostali zunaj, je zaklical drugi gospod glasno z vnanje strani:

— Koga bi radi videli?

Po kratkem molku se je oglasil dijak iz ute:

— Svojega rajnkega prijatelja Rogerja Eatona.

— Kdaj je umrl?

— Utonil je — je odgovoril dijak — pred tremi leti ob lužnoafriški obali.

Duhovidec je jel svečano — zdaj glasneje, zdaj spet tišje — govoriti naslednje, dokaj šepave kitice:

Oceanske globine pronica moj glas:
Stari tovariš, pridi pogledat nas...

Potem je zaklical z navadnim glasom: — Ali vidite Rogerja Eatona? Kaj vidite? Ne bojte se: tu sem.

— Ne vidim ga. — je odgovoril dijak iz ute, — toda pod oknom se dviga bela luč. Kakor oblaček je... To je res čudno.

— Ali se bojite? — je vprašal duhovidec.

— Ne! — je odgovoril trdno mladenič.

Trenutek pozneje je pričel »vedeževalec« spet klicati z zamolklim glasom:

— Prinesi Rogerja, o, morski vall
Stari tovariš ga bo spoznal.
Zagledati hoče njegov obraz
skozi ločje, temo, globino in mraz...

Potem je spet vprašal:

— Kaj vidite zdaj?

— Vidim, — je odgovoril dijak tiho in napeto, — da dobiva oblaček obliko človeške glave. Obraz mu zasira debela krinka. Nepremičen je...

— Ali vas je kaj strah?

— Nikakor ne!

Vsi razburjeni smo se molče spogledali, duhovidec pa je nadaljeval s svečanim zamolklim glasom ter z visoko dvignjenimi rokami:

— Pohiti, o, Roger, in zleti naprej!
Star prijatelj te čaka prej ko slej...

Kaj vidite zdaj?

— Obraz postaja čedalje razločnejši... Moj Bog, zares, on je to! Da to je Roger Eaton! Prihaja k mizi. Že piše. Moj Bog, saj se ne dotika ne peresnika, ne črnila. Pero kar samo teče po papirju...

— Ali ni vaš strah?

Trenutek je vladal napet, težak molk. Potem se je začul plah, drhteči glas:

— Ne... še... še... se ne bojim...
Zopet je zadonele svečano:

— Le stopi bližje, Roger Eaton!
Le odpri usta, Roger Eaton!
Roger Eaton, že se mudi!
Povej, kaj se po smrti zgodi?

Kaj vidite zdaj?

— Zgane se... K meni stopi... Zaseduje me... Stegne roko... Na pomoč! Na pomoč! Rešite me!

— Nu, ali vas še ni strah? — je hričljivo vprašal oni, ki je ponudil stavo.

Namestu odgovora je zadonel iz ute grozen, obupen krik.

— Vraga, pomagajte no temu kalinu! — je zavpil srditi duhovidec, ko smo vsi planili k vratam. Saj je samo omedlevica, nič hužega... Stavo sem dobil... Denar pa naj le obdrži. Za me zadostuje, da je prejel svojo merico. Posihmal ne bo tako ošabno govoril o rečeh, ki jih razume kakor zajec na boben...

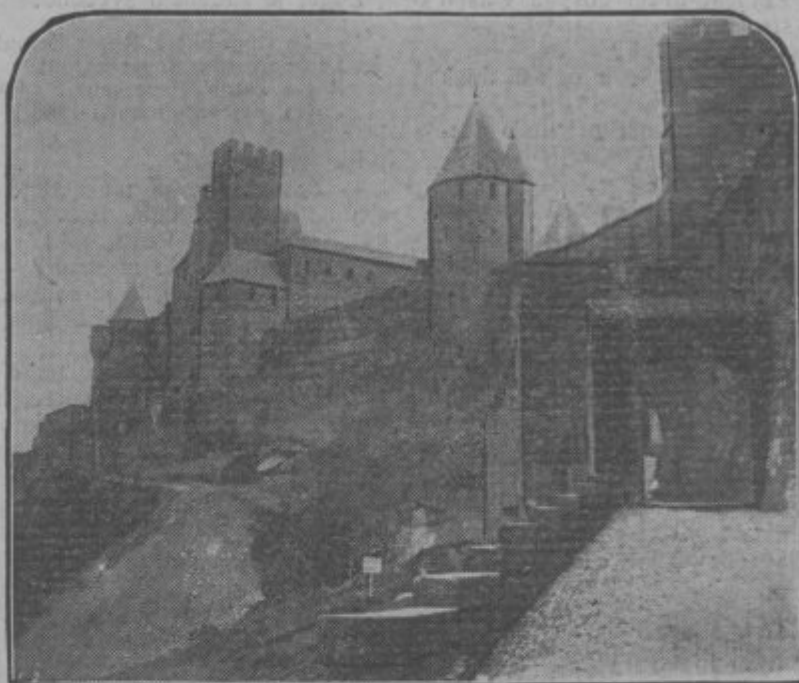
Vdrli smo v uto in videli, da je miza obrnjena. Djak se je zvijal na tleh: popadel ga je živčni krč. Poleg je premetaval veter listič papirja, na katerem je bilo z debelimi črkami zapisano utopljenčevo ime. Nekdo je z grozo dvignil listič, ki ga je popisal duh.

Na to smo vsi pomagali dijaku. Ko se je v gostilniški sobi zavedel, se je hotel takoj maščevati nad človekom, ki ga je obsodil na toli grozovite doživljaje. Lovil ga je po vsej hiši kakor besen; gorje mu, če bi mu bil prišel v pest. A moža ni bilo nikjer. Mladenič je planil na konja in oddirjal na zasledovanje. Prisegel je, da je to nepopisna nesramnost, da se svoj živ dan ni tako bal...

Od tistega časa nisem videl ne dijaka ne njegovega nasprotnika.

— Bežite no, Jonathan — so se oglašili nezadovoljni glasovi: — todty je še za vas premočan, dasi ste pravi Skot. Vedno ste zatrjevali, da nič ne daste na vraže. Nocoj pa bi nam radi natvezili tako gorostasno zgodbo!

— Na vraže še vedno nič ne dam, — je odgovoril mister Jonathan, — in sicer zaradi tega ne, ker sta odnesla duhovidec in dijak tudi naših 50 funtov, ki smo jih tako pametno stavili. Oba sta bila namreč sleparja in sta srečno odnesla pete. Nas še sedaj srbi, da smo jima tako vestno pomagali pri tej komediji. Bila sta pač pametnejša od nas! Pa lahko noč, gospodje! Jutri moram zgodaj na londonski vlak!

CARCASSONNE: Vhod v staro mesto
K članku na str. 153.

Današnja umetniška priloga

Današnji številki smo priložili posnetek fotografije Fr. Krašovca «Na Jezerskem». Slika nas seznanja z najlepšim delom Kamniških planin. Žal, da je prav ta del precej pozabljen. V ljudskih izročilih je še ohranjen spomin na nekdanje jezero, ki je potemtakem izginilo že v zgodovinskem času. Po tem je dobila vsa okolica ime. Med Kočno in Grintovcem je češka planinska kočča.

POPRAVI

V članek «Zadnji boji slovenskih fantov s Turki» v 4. števi, se je vrnila

na str. 125. tiskovna pomota: ne o hrvaškem civilizacijskem delu avstro-ogrsko uprave, marveč o takratnem.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarnarja Fran Jezetšek. — Vsi v Ljubljani.

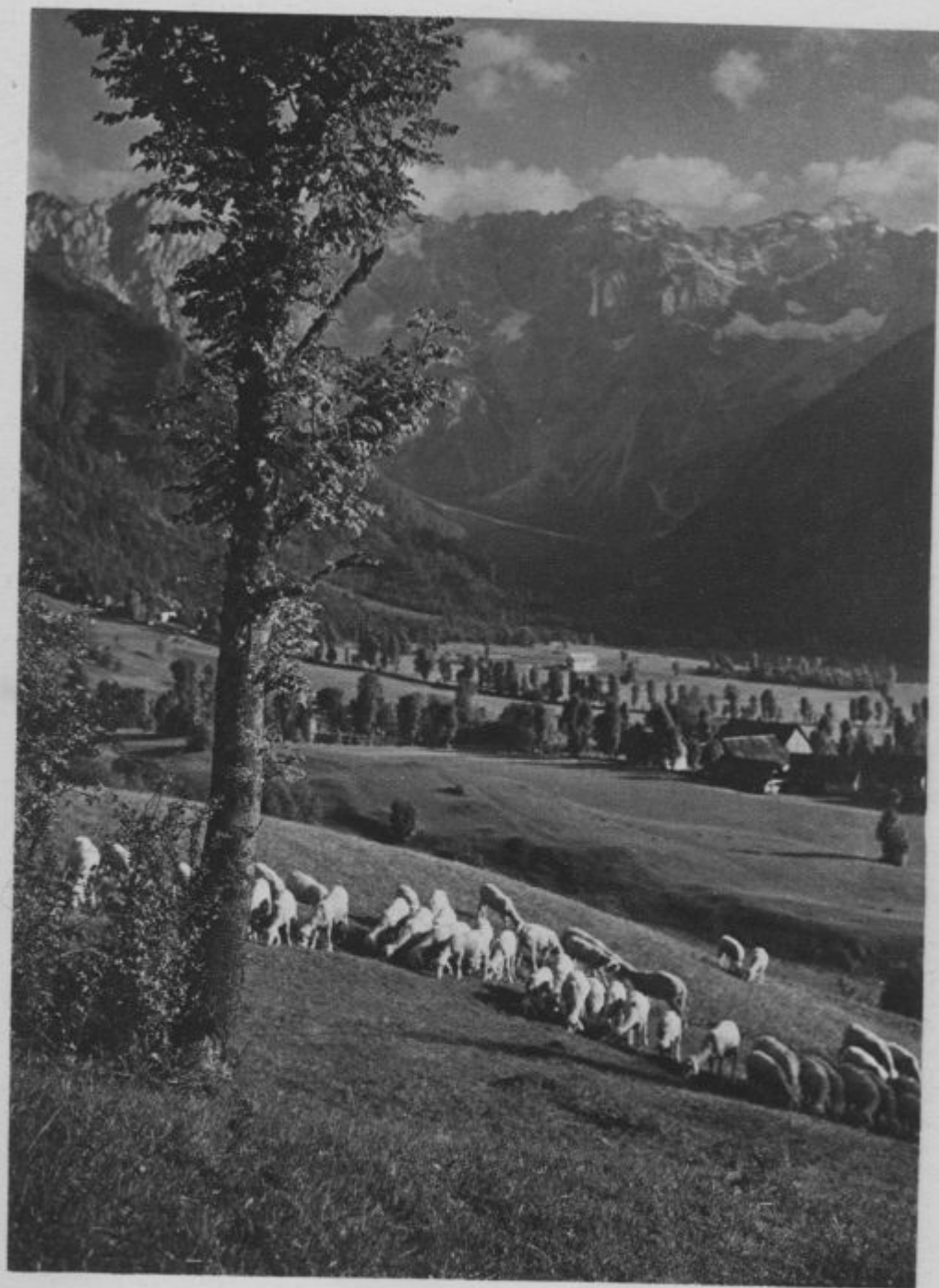

Foto F. Krašovec

Na Jezerskem